

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Institut mezioborových studií Brno

**Sociální percepce národnostních menšin a mezinárodních
migrantů v České republice**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí práce:

PhDr. Geraldina Palovčíková, CSc.

Vypracovala:

Kamila Havlíčková

Brno 2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Sociální percepce národnostních menšin a mezinárodních migrantů v České republice“ zpracovala samostatně a použila literaturu uvedenou v seznamu pramenů a literatury, který je součástí této bakalářské práce.

Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

Brno 20. března 2011

.....
Kamila Havlíčková

Poděkování

Děkuji paní PhDr. Geraldině Palovčíkové, CSc za užitečné rady a vedení při zpracování mé bakalářské práce.

Také bych chtěla poděkovat všem vyučujícím a všem pracovníkům Institutu mezioborových studií Brno za jejich vstřícnost při studiu, které si nesmírně vážím.

Kamila Havlíčková

Obsah:

Úvod	2
1. Teoretické vymezení pojmu národnostní menšina	5
1.1 Národnostní menšiny	5
1.2 Ekonomičtí migranti	6
1.3 Uprchlíci a jiné skupiny	7
1.4 Doba a druhy pobytů na území České republiky	8
2. Postavení národnostních menšin v právním systému	10
2.1 Pojem národnostních menšin v právním systému České republiky	10
2.2 Pojem národnostních menšin mezinárodním právem	11
3. Situace národnostních menšin a migrantů v České republice	14
3.1 Historický vývoj a počet menšin	14
3.2 Jednotlivé druhy menšin	15
3.3 Současný počet menšin	19
4. Možnosti využití sociální pedagogiky při integraci migrantů	23
4.1 Ve školství	23
4.2 Ve státní správě	25
5. Problematika minorit na území majoritní společnosti	27
5.1 Sociální percepce, stereotypy, postoje a předsudky majority	27
5.2 Postoje, předsudky migrantů	29
5.3 Xenofobie a intolerance, rasismus, diskriminace	29
6. Diskriminace migrantů a minorit ze strany majoritní společnosti	32
6.1 Diskriminace na trhu práce a v každodenním životě	32
6.2 Pozitivní diskriminace	33
7. Dotazníkové šetření: Život v České republice očima migrantů	35
7.1 Složení dotazníku a sběr dat	35
7.2 Vyhodnocení výsledků	37
Závěr	50
Resumé	52
Anotace	53
Seznam použité literatury	54
Seznam příloh	56

Úvod

Lidé migrovali odpradáva. Zpočátku šlo o tlupy lovců, sběračů nebo pastevců dobytka za lepší obživou. Různé kmeny a kultury se střetávaly, zabíjely, ale také mísily mezi sebou. Lidé přechali před hladomorem a stěhovali se za vidinou lepšího života.

„Bude-li přebývat ve vaší zemi někdo jako přistěhovalec, nebudete mu škodit. Ten, kdo bude s vámi přebývat jako přistěhovalec, bude vám jako jeden z vás domorodců. Budeš ho milovat jako sebe samého, protože i vy jste byli přistěhovanci v zemi Egyptské.“ (Bible, Třetí kniha Mojžíšova, s. 19) I v Bibli, která je považována za jeden z nejdůležitějších pramenů tvořících základ pro evropskou kulturu, se dovídáme o tématu míšení národů. Stejně jako dnes se lidé i tehdy potýkali s otázkou přistěhovalectví, začleňování menšin a vnímání jejich kultury.

V každodenním životě v České republice se čím dál častěji setkáváme s cizinci. Především ve větších městech a průmyslových centrech je možno vidět mnoho ekonomických migrantů. Přestože česká města nelze srovnávat s etnicky velmi smíšenými metropolemi, jako jsou Paříž, Brusel nebo New York, jiné národnosti nás obklopují více, než si uvědomujeme. U pokladen v obchodních domech nás obsluhují Slované. Na stavbách pracují dělníci z Ukrajiny. Čínské nudle a levné oděvy si kupujeme od Asiatů. V dopravních prostředcích slyšíme rozhovory zahraničních studentů. Na Václavském náměstí si můžeme dopřát masáž nohou od Thajek. Konají se festivaly romské hudby a tance. K posezení a vyzkoušení nových chutí nás lákají italské, japonské, mexické, laoské, indické a mnohé další restaurace. I když na mnohých z těchto míst nepracují výlučně ekonomičtí imigranti či národnostní minority, ale i Češi, přesto nás jejich kultury velmi obohacují a zpestřují náš život, jídelníček, návyky, chování. Za poslední dvě desetiletí Češi začali jíst zdravěji, pít espresso místo turecké kávy, učit se více cizích jazyků, poznávat jiná náboženství atd. Změny jsou plíživé, ale s odstupem času viditelné. Národnostní menšiny se stávají součástí naší společnosti, což přináší svá pozitiva i negativa.

Téma sociální percepce národnostních menšin v České republice jsem si vybrala mimo jiné proto, že se ve své profesi setkávám s cizinci žijícími dlouhodobě v Česku. Pracuji v počítačové firmě spravující internetové stránky pracovních agentur po celém světě

společně s kvalifikovanými příslušníky různých národností. Mnozí přišli do ČR pro lepší mzdu (např. Rumuni, Slováci, Poláci), mnozí pro získání zkušeností s prací v zahraničí, pro nové zážitky (např. Britové, Holanďané, Francouzi). Pracujeme ve skupinách rozdělených podle jazyků a společným firemním jazykem, který musíme ovládat všichni, je pak angličtina. Je zajímavé denně vidět drobné odlišnosti našich kultur, problémy, které cizinci v ČR musí řešit. Multikulturní pracovní kolektiv má svá specifika, je třeba tolerance a respekt k jiným národnostem. I já jsem žila v jiné zemi a okusila, jaké to je být cizincem, pocítila jazykové a kulturní rozdíly, získala mnohé nové pohledy a obohatila se zkušenostmi. Prosadit se nebylo snadné.

Z důvodu velkého rozsahu tématu sociální percepce národnostních menšin a mezinárodních migrantů v ČR se budu snažit zaměřit především na ekonomické imigranty, protože práce je nejčastějším důvodem příchodu cizinců do České republiky. Dále se zaměřím na spojitost problematiky migrantů se sociální pedagogikou a k jejímu praktickému využití v řešení integrace cizinců a minorit do české společnosti.

Cílem mé práce je poukázat na problém imigrace do naší vlasti a potvrdit nebo vyvrátit hypotézu, že česká společnost je xenofobní vůči ekonomickým imigrantům. Prozkoumat dostupné zdroje a hledat informace, které mohou být využity v oboru sociální pedagogika a v praktickém životě při setkání s národnostními menšinami. Především pak ve školství a státních institucích.

Hlavními otázkami, na které se má práce pokusí nalézt odpovědi, jsou: Co je to národnostní menšina? Je česká společnost vůči přistěhovalcům a menšinám vstřícná? Snažíme se menšiny začlenit nebo naopak izolovat od většiny? Má Česká republika potřebné právní normy? Dokážou naše školy a instituce komunikovat s cizinci? Kolik informací vůbec o jejich kultuře víme a kolik toho vědí oni o nás? Líbí se jim život v České republice?

V teoreticko-metodologické části mé práce se chci zaměřit na popis současného stavu imigrace do České republiky, základní pojmy a popsat rámcově právní úpravu minorit. Porovnat dostupné materiály z různých zdrojů. Dále se pak zaměřím na ekonomické imigranty, pozitivní a negativní stránky jejich soužití s Čechy.

V aplikační části práce využiji kvantitativní metodu dotazníkového průzkumu s cílem zjistit, jací cizinci přicházejí do Brna za prací, jak tito ekonomičtí migranti vnímají život v ČR a zdali se setkali s diskriminací a xenofobií ze strany většinové společnosti. Průzkum bude proveden ve velkých firmách se zahraničními zaměstnanci ve městě Brně. Pokusím se o interpretaci výsledků tohoto průzkumu a následné vyvození závěrů.

Hypotézami dotazníkového průzkumu jsou: Do ČR přichází více imigrantů z ekonomicky slabších zemí než z ekonomicky silnějších zemí. Lidé z chudších zemí v ČR zůstávají déle než lidé z bohatších zemí. Ekonomičtí imigranti nemají zájem učit se český jazyk. Imigranti se často setkávají s diskriminací, xenofobií nebo rasismem ze strany většinové společnosti. Názory cizinců na ČR nyní jsou pozitivnější než jejich představy před jejich příjezdem do ČR.

Pokusím se také o zjištění konkrétních názorů cizinců, jak vnímají Čechy a život v České republice. Právě osobní názory jsou podstatou tématu sociální percepce.

1. Teoretické vymezení pojmu národnostní menšina

Vymezení pojmu národnostní menšina není zcela jednoznačné. Definice se v různých pramenech částečně liší. Můžeme se setkat také s názvem etnická menšina, a to především v anglicky psaných textech. V podstatě je ale tento termín ekvivalentem slova národnostní.

1.1 Národnostní menšiny

Zákon č.273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů, vymezuje pojem národnostní menšina v § 2:

1. Národnostní menšina je společenství občanů České republiky žijících na jejím území, kteří se odlišují od ostatních občanů zpravidla společným etnickým původem, jazykem, kulturou a tradicemi, tvoří početní menšinu za účelem společného úsilí o zachování a rozvoj vlastní svébytnosti, jazyka a kultury a zároveň za účelem vyjádření a ochrany zájmů jejich společenství, které se historicky utvořilo.
2. Příslušníkem národnostní menšiny je občan České republiky, který se hlásí k jiné než české národnosti a projevuje přání být považován za příslušníka národnostní menšiny spolu s dalšími, kteří se hlásí ke stejné národnosti.

V České republice v současnosti žijí národnostní menšiny: německá, polská, slovenská, ukrajinská, rakouská, bulharská, chorvatská, maďarská, romská, rusínská, ruská, řecká a další. Tyto národnostní minority přišly do ČR především z historických a geografických důvodů.

Zpráva zvláštního zpravodaje při Komisi pro lidská práva OSN F. Capotortiho z roku 1951 uvádí, že národnostní menšina je „skupina osob, která je na rozdíl od ostatního obyvatelstva státu početně menší, nezaujímá vedoucí postavení a její příslušníci – občané tohoto státu – vykazují v etnickém, náboženském nebo jazykovém ohledu znaky, které je odlišují od ostatního obyvatelstva. Tito vykazují přinejmenším implicitně pocit sounáležitosti, zaměřený na zachování vlastní kultury, vlastních tradic,

vlastního náboženství nebo vlastního jazyka“ (Šišková T., *Výchova k toleranci a proti rasismu*, sborník, Portál, s.r.o., 1998, s. 54).

Z výše uvedeného vyvodit některé společné znaky definice národnostní menšiny:

- jde o početně menší skupinu v porovnání s většinovým obyvatelstvem země,
- její členové mají české státní občanství, ale jinou národnost,
- má vlastní jazyk, kulturu, původ, tradice,
- spojuje je úsilí o zachování a rozvoj svébytnosti menšiny.

1.2 Ekonomičtí migranti

Dále na našem území existují etnické a národnostní skupiny, avšak nejedná se o menšiny, neboť jejich příslušníci nejsou občany České republiky – např. Vietnamci, Slováci, Rumuni, Ukrajinci. Většinu z těchto přistěhovalců lákala vidina práce a lepší životní podmínky než v jejich domovské zemi. Neplánují zde zůstat celý život, ale především si v mládí vydělat na budoucí zabezpečení rodiny a bydlení, které již může (ale nemusí) probíhat v zemi původu. Odhodlání ke stěhování nachází hlavně mladí, vzdělaní a kvalifikovaní lidé. To naši společnost může jen obohatit.

Vyšší vzdělanost předurčuje i lepší začlenění do české společnosti. Z dřívější tranzitní země, myslím tím dobu po roce 1989, se ČR postupně vyvinula v zemi cílovou. Notně k tomu přispěl vstup do Evropské Unie 1. 5. 2004. To, co naopak částečně brzdí větší příliv imigrantů, je dle mého názoru složitost českého jazyka. Snad tomu můžeme být i vděční. Pokud srovnáme ekonomickou imigraci v EU, lze jednoznačně říci, že například Německo či Anglie lákají cizince více a přistěhovalci mají možnosti se jazykově vybavit již před odjezdem, ve své zemi původu. Čeština není v zahraničí populárním ani rozšířeným jazykem. Možná právě proto láká Česko především Slovany, kteří u nás nezažívají tak velkou jazykovou bariéru.

Ekonomická migrace je v dnešním světě čím dál častějším jevem. S rozvojem techniky a medií se obyvatelé chudších států dovídají o životě ve vyspělých zemích. Touží žít svůj „americký sen“, získat práci, obživu, lepší vzdělání a budoucnost pro své děti. Nemůžeme jim to mít za zlé. Jde o přirozenou touhu.

Podle Ženevské konvence, by de facto nikdo z ekonomických migrantů neměl být přijat v nové zemi, protože stěhování za lepším životem není objektivním důvodem přijetí či azylu. Socioekonomické rozdíly mezi bohatými a chudými ovšem hýbou světem a to doslova. Přeliv lidí je větší než kdy dříve, napomáhá tomu i rozvoj a rychlost dopravy.

1.3 Uprchlíci a jiné skupiny

Mnohem méně významné než ekonomické důvody, ale daleko závažnější a tragičtější, jsou pro stěhování obyvatelstva válečné konflikty, politické pronásledování, náboženské boje, kmenové genocidy a ekologické katastrofy. (Šišková T., *Výchova k toleranci a proti rasismu*, sborník, Portál, s.r.o., 1998, s. 39) Tyto skutečnosti vytváří uprchlíky, kteří náhle přišli o svůj domov a my bychom na ně měli být připraveni a poskytnout postiženým lidem azyl.

Před rokem 1989 tehdejší Československo s přílivem uprchlíků nepočítalo. Otevření hranic přineslo nové problémy, které bylo nutné rychle řešit. Byly přijaty právní úpravy o uprchlictví, vybudována azylová centra a uprchlická střediska. Největší vlny uprchlíků zasáhly tehdejší Československo počátkem 90. let 20. století. Šlo především o občany bývalé Jugoslávie a Rumunska. Naše země byla především tranzitní pro mnoho jednotlivců i rodin mířících dále do západní Evropy, především do Německa. V současnosti, po otevření hranic díky tzv. Schengenské dohodě, je velice těžké monitorovat a kontrolovat pohyb cizích osob a zboží na našem území. Z nelegálního převaděčství se stalo volné přejíždění hranic Evropské unie. V současnosti do ČR putují především lidé z Asie.

Uprchlíky můžeme dělit do několika skupin:

- žadatele o přiznání postavení uprchlíka (zdržují se v uprchlických táborech),
- osoby s přiznaným postavením uprchlíka (jsou v integračních pobytových střediscích, kde čekají na nabídky bydlení v rámci státního asistenčního programu, mají povinnost hradit nájem a stravu, mohou si hledat zaměstnání),
- osoby v dočasném útočišti (tento statut byl zaveden především pro osoby z bývalé Jugoslávie, které u nás čekaly na možnost návratu do vlasti).

1.4 Doba a druhy pobytů na území České republiky

Obecně můžeme říci, že v současnosti imigranty dělíme především dle země původu na občany ze zemí EU a dalších Evropských zemí s EU spolupracujících (např. Norsko, Švýcarsko) a na imigranty přecházející z ostatních zemí. Občané států EU mají pobyt na našem území podstatně jednodušší.

Legální cizince na území ČR dělíme na:

- ❖ cizince žádající o azyl (zákon č. 325/1999 Sb., o azylu),
- ❖ cizince pod dočasnou ochranou,
- ❖ cizince v režimu cizineckého zákona:
 - *Občané EU* mohou žádat o přechodný pobyt prvních 5 let nebo trvalý pobyt – po uvedených pěti letech nebo dříve.
 - *Rodinní příslušníci občanů EU* mohou žádat o krátkodobý, přechodný i trvalý pobyt.
 - *Cizinci ze třetích zemí* mohou žádat o krátkodobý pobyt max. 3 měsíce, dlouhodobý - prvních pět let, trvalý pobyt a pobyt ve zvláštním režimu.

(Dle severu [Poradna pro občanství, občanská a lidská práva](http://cizinci.poradna-prava.cz/home.html) <http://cizinci.poradna-prava.cz/home.html>)

Krátkodobý pobyt se uděluje buď s vízem nebo bez víza, většinou na dobu ne kratší než 3 měsíce. Bezvízový pobyt platí pro občany států Schengenské dohody a jiných států, s nimiž má ČR bezvízovou povinnost (např. USA). Občané většiny ostatních států, dle nařízení č. 539/2001 v platném znění, jsou oprávněni vstoupit na území ČR a na území Schengenu pouze s vízem (jde o občany afrických států, Jižní Ameriky, Ruska, Saudské Arábie ad.)

Přechodným pobytem označujeme většinou čas mezi krátkodobým a dlouhodobým nebo trvalým pobytem.

Dlouhodobý pobyt umožňuje vízum k pobytu nad 90 dnů. Uděluje se s platností na 1 rok, ovšem doba pobytu na toto vízum může být kratší, pokud k realizaci účelu pobytu stačí doba kratší.

Trvalý pobyt – už z názvu vyplývá, že jde o dobu pobytu jedince dále časově neohrazenou.

Občanství České republiky se uděluje fyzické osobě za současného splnění všech následujících podmínek:

- osoba má ke dni podání žádosti na území ČR trvalý pobyt alespoň pět let, nerozhodne-li Ministerstvo vnitra ČR jinak (uplatňována je celá řada výjimek),
- prokáže, že nabytím státního občanství České republiky pozbude dosavadní státní občanství, nerozhodne-li Ministerstvo vnitra jinak (i zde existuje mnoho výjimek, čím dál více osob má dvě státní občanství),
- nebyla v posledních pěti letech pravomocně odsouzena pro úmyslný trestný čin,
- prokáže znalost českého jazyka,
- plní další povinnosti vyplývající ze zvláštních předpisů (upravující pobyt a vstup cizinců a sociální zabezpečení).

Tento výčet se nevztahuje na osoby, které nabyly občanství manželským svazkem či narozením, pokud byl jedním z rodičů občan ČR.

Ráda bych se krátce zastavila u podmínky znalosti českého jazyka. Ta je vcelku záludná. Jednak každý soudný člověk uzná, že čeština nepatří mezi gramaticky ani foneticky jednoduché jazyky, a pak ČR, například ve srovnání se skandinávskými státy neposkytuje studium jazyka zdarma (s paradoxní výjimkou pro slovenské studenty na našem území a výjimkou pro žadatele o status uprchlíka). Snad by bylo vhodné vyučování jazyků zpřístupnit i pro jiné skupiny. Takové schémata zapadají i do oblasti sociální pedagogiky. Vždyť její studenti jsou často pracovníky státních úřadů a s cizinci se setkávají. Mají tak možnost pomoci jim ve zpřístupnění jazykových kurzů a potažmo snadnějšímu získání občanství ČR.

Dílčí závěr:

Jak je patrné, v této problematice musíme důrazně odlišovat pojmy cizinci v ČR, národnostní menšiny v ČR a azylanti, protože jde o různé skupiny. Zástupci národnostních menšin mají české občanství, ale jinou národnost, imigranti a azylanti nejsou občany České republiky a také jejich národnost je odlišná, přesto žijí na našem území.

2. Postavení národnostních menšin v právním systému

Rovnost všech národnostních skupin, ať už majoritní či minoritních, je v České republice dána zákonem a také normami Evropské unie, které jsou našemu právu nadřazeny. Menšiny a minority jsou chráněny řadou opatření, aby se zamezilo jejich utlačování a projevům rasismu a diskriminace.

2.1 Pojem národnostních menšin v právním systému České republiky

V českém právu se objevuje zmínka o národnostních menšinách několikrát. Ve své práci uvedu pouze nejdůležitější zákony. Je zajímavé, že problém menšin je mnohem přesněji a detailněji řešen v mezinárodním právu. České zákony se jej dotýkají více povrchně. Snad bychom mohli tento fakt přičítat dlouholeté uzavřenosti našeho území v období socialismu, kdy náš stát neměl větší potřebu tyto otázky řešit. Od revoluce v roce 1989 sice uplynula již spousta vody, ovšem náš právní systém má stále mnoho zákonů staršího data s pouze kosmetickými úpravami jejich původního znění.

Předsednictvo České národní rady vyhlásilo usnesením ze dne 16. prosince 1992 Listinu základních práv a svobod jako součást ústavního pořádku následně vzniklé České republiky. V hlavě první, článku 3 se dočteme: „(1) Základní práva a svobody se zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení. (2) Každý má právo svobodně rozhodovat o své národnosti. Zakazuje se jakékoliv ovlivňování tohoto rozhodování a všechny způsoby nátlaku směřující k odnímání jeho základních práv a svobod.“ (Ústava České republiky, II. doplněné vydání, ARIES, v.o.s. Ostrava, bez vrocení, s. 65)

Zákon č. 40/1964 Sb. (občanský zákoník), ve znění pozdějších předpisů uvádí v § 11, že fyzická osoba má právo na ochranu své osobnosti, zejména života a zdraví, občanské cti a lidské důstojnosti, jakož i soukromí, svého jména a projevů osobní povahy.

V Zákoně č. 84/1990 Sb., o právu shromažďovacím ve znění pozdějších předpisů se hovoří o tom, že obce mají právo zakázat shromažďovací akce, které směřují k popírání nebo omezování osobních, politických a jiných práv občanů pro jejich národnost, pohlaví, rasu, původ, politické nebo jiné smýšlení, náboženské vyznání a sociální postavení.

Zajímavý je i Zákon č. 335/1991 Sb., o zaměstnanosti. V preambuli je mimo jiné uvedeno, že občané mají právo na zaměstnání bez ohledu na rasu, barvu pleti, pohlaví, jazyk, náboženství, politické nebo jiné smýšlení, národnost, etnický a sociální původ, zdravotní stav a věk. I když se toto ustanovení v českém právu nachází, otázkou zůstává, jaké je jeho dodržování v praxi a do jaké míry či za jakých podmínek se jej občané mohou domoci. Každý z nás zná někoho, kdo byl při žádosti o zaměstnání diskriminován, přímo či nepřímo, pro některý z výše uvedených důvodů. Mnoho diskriminovaných osob se neobrací na státní orgány z důvodů finanční náročnosti sporů a zdlouhavosti naší jurisdikce, což osobně považuji za velmi špatné. Čím více bude odhalených případů a postižených viníků, tím vyšší bude pravděpodobnost dodržování zákona, a to jakéhokoliv.

2.2 Pojem národnostních menšin v mezinárodním právu

Česká republika je členem Evropské unie i Organizace spojených národů a je tudíž zavázána k plnění přijatých právních norem těchto útvarů. V jistém smyslu nám toto mezinárodní právo může být nápomocno tam, kde mají české právní normy ještě mezery či nedokonalosti. Za nejvýznamnější dokumenty mezinárodního práva v oblasti ochrany národnostních menšin a minorit, můžeme považovat tyto:

Mezinárodní pakt OSN o občanských a politických právech (Sb. č. 120/1976) čl. 2. Každý stát, který je smluvní stranou paktu, se zavazuje respektovat práva, uznaná v tomto paktu, a zajistit tato práva všem jednotlivcům na svém území a podléhajícím jeho jurisdikci bez jakéhokoli rozlišování podle rasy, barvy, pohlaví, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního nebo sociálního původu, majetku, rodu nebo jiného postavení.

Ve článku 20 se dále uvádí: Jakákoli národní, rasová nebo náboženská nenávisť, jež představuje podněcování k diskriminaci, nepřátelství nebo násilí, musí být zakázána zákonem.

Článek 24 dále upravuje diskriminaci dětí a článek 26 téhož paktu hovoří o rovnosti před právem a stejné právní ochraně pro všechny bez rozdílu rasy, vyznání, barvy, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného přesvědčení, národnostního nebo sociálního původu ad.

Úmluva Rady Evropy o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění protokolů 3, 5 a 8 (Sb. č. 209/1992) čl. 14. Užívání práv a svobod, přiznaných touto Úmluvou, musí být zajištěno bez diskriminace založené na jakémkoli důvodu, jako je pohlaví, rasa, barva pleti, jazyk, náboženství, politické nebo jiné smýšlení, národnostní nebo sociální původ, příslušnost k národnostní menšině, majetek, rod nebo jiné postavení.

Charta základních práv Evropské unie je založena na smlouvách společenství, na mezinárodních úmluvách, jako je např. Evropská úmluva o lidských právech z roku 1950 nebo Evropská sociální charta z roku 1989, dále na ústavních tradicích členských států Evropské unie a na různých deklaracích Evropského parlamentu. Charta je rozdělena do šesti sekcí týkajících se důstojnosti, svobod, rovnosti, solidarity, občanských práv a spravedlnosti. V Chartě základních práv Evropské unie jsou shrnuta veškerá osobní, občanská, politická, ekonomická a sociální práva a svobody. Ustanovení charty se přímo vztahují jen na instituce a orgány Evropské unie, na členské státy pouze tehdy, pokud dochází k aplikaci práva unie.

Mezinárodní pakt OSN o hospodářských, sociálních a kulturních právech (Sb. č. 120/1976) čl. 2 zaručuje práva formulovaná v tomto paktu bez rozlišování rasy, barvy, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního nebo sociálního původu, majetku, rodu nebo jiného postavení.

K ochraně práv menšin se do velké míry vztahují i pakty pojednávající o rasové diskriminaci. Například Mezinárodní úmluva OSN o odstranění všech forem rasové diskriminace (Sb. č. 95/1974) obsahuje definici diskriminace. S ohledem na její právní sílu ji lze považovat za obecně platnou i pro vnitrostátní právo. Úmluva se týká opatření států proti diskriminaci rasové i etnické. Zaručuje vzdělání, soudní ochranu, veřejná práva a služby pro všechny bez rozdílu a prohlašuje rasovou nadřazenost za trestnou.

Úmluva OSN o právech dítěte (Sb. č. 104/1991) – smluvní státy se v ní zavazují zabezpečit práva všem dětem bez rozdílu rasy, pohlaví, jazyka, náboženství, národnostního, etnického nebo sociálního původu. Článek 30 ustanovuje, že v těch

státech, kde existují etnické, náboženské nebo jazykové menšiny, nesmí být dětem náležejícím k menšině odíráno právo užívat společně s příslušníky své skupiny vlastní kultury, vyznávat a praktikovat vlastní náboženství a používat svého jazyka.

K ochraně menšin se váže i tzv. Ženevská konvence, celým názvem Ženevské úmluvy na ochranu obětí války. Byly sjednány na diplomatické konferenci konané v Ženevě v roce 1949. V Československu byly vyhlášeny pod č. 65/1954 Sb. V roce 1977 byly v Ženevě k úmluvám sjednány dva dodatkové protokoly, které byly v ČSFR vyhlášeny pod č. 168/1991 Sb. Můžeme říci, že Ženevské úmluvy, spolu se svými dodatkovými protokoly, představují základní pramen mezinárodního humanitárního (válečného) práva. Hlavní zásadou je, že v případě ozbrojeného konfliktu musí být respektována důstojnost lidské bytosti a zadržení bojovníci a civilisté musí být chráněni bez rozdílu rasy, vyznání či původu. (http://cs.wikipedia.org/wiki/Ženevské_úmluvy_na_ochranu_obětí_války)

Zajisté jsem předchozími řádky nevyčerpala studnici mezinárodního práva, které je velmi obsáhlé. V mnoha dalších vyhláškách a paktech je nemálo souvislostí či zmínek o etnických menšinách či diskriminaci. Výše uvedené dokumenty však považuji za velmi důležité a také jedny z nejznámějších. Jsem si jista, že v budoucnu vyvstanou v souvislosti se stěhováním a globalizací nové situace, které dosud nebyly právně řešeny a bude je proto nutné ukotvit v mezinárodním právu. Otevřenou otázkou zůstává i samotná existence Evropské unie, jejíž podstavec se nebezpečně kývá především v důsledku hospodářské krize, nezodpovědného zadlužení mnoha států a nestability společné měny Eura v poslední době.

Dílčí závěr:

Problematika menšin je přesněji a detailněji řešena v mezinárodním právu než v českém právu. České zákony se jí dotýkají spíše povrchně a okrajově. Nejvýznamnějšími legislativními normami jsou Listina základních práv a svobod České republiky, Mezinárodní pakt OSN o občanských a politických právech a Úmluva Rady Evropy o ochraně lidských práv a základních svobod.

3. Situace národnostních menšin a migrantů v České republice

Češi jsou geneticky jistými „voříšky“ v Evropě. Jsme směsicí Slovanů, Keltů, Germánů a mnoha jiných kmenů ve vyváženém poměru. Tento fakt nás činí geneticky stabilními a dokonce podle nejnovějších studií DNA a jeho vlivu na vzhled i krásnějšími. Genetika se ovšem liší od právního pojetí národnostního složení společnosti. Pojďme se na ni tedy blíže podívat.

3.1 Historický vývoj a počet menšin

Počet národnostních menšin lze na našem území prokazatelně zkoumat až po rozpadu Rakousko-Uherské monarchie a vzniku samostatného Československa 28. října 1918. Na území tehdejšího Československa se nacházela téměř heterogenní skupina Čechů a Slováků (označovaných jednotně za Čechoslováky), částečně narušována Němci, Maďary a Poláky. Z historického a geografického hlediska byly tyto menšiny zcela logické.

K zásadním změnám v poměru české a německé národnosti došlo po druhé světové válce, viz velký skok z více než tři milionů Němců na pouhých sto padesát tisíc uvedený v tabulce níže. Zapříčinil to odsun občanů německé národnosti z příhraničních území (především tzv. Sudet) na základě závěrů Postupimské konference z roku 1945.

Je zajímavé, že Ústava 9. května Československé republiky z roku 1948 se k otázce národnostních menšin nevyjadřovala. Přesto byly v padesátých letech dvacátého století zřízeny národnostní organizace maďarská, polská, ukrajinská a později i německá.

Pozice Slováků se historicky měnila z rovnocenné Čechům na minoritu dle právního označení v dané době. Slovenský jazyk je českému natolik podobný, že je možné jej dle platných právních norem na našem území použít při styku se státní správou bez tlumočníka. Některé politické přehmaty, jako na Slovensku navrhované titulky k českým filmům, bývají rychle zavrhnuty a nezbyvá, než se nad nimi pousmát. Češi byli a doufám, že i budou nadále se Slováky přáteli, i když v současnosti oba národy žijí v samostatných státech. Stále máme mnoho společného.

Poměrnou novinkou po Sametové revoluci v roce 1989, je označení národnosti Moravské a Slezské. Z hlediska Listiny základních práv a svobod nelze tyto skupiny považovat za národnostní menšiny, proto je pro potřeby této bakalářské práce považují za irelevantní. Stejný dokument zásadně ovlivnil přístup k menšinám na našem území a jejich postavení.

Tabulka č. 1: Výsledky sčítání lidu v českých zemích

Národnost/Rok	1921	1930	1950	1961	1970	1980	1991
česká	6 758 983	7 304 588	8 343 558	9 023 501	9 270 617	9 733 925	9 770 527
německá	3 061 369	3 149 820	159 938	134 143	80 903	58 211	48 556
slovenská	15 723	44 451	258 025	275 997	320 998	359 370	314 877
polská	103 521	92 689	70 816	66 540	64 074	66 123	59 383
maďarská	7 049	11 427	13 201		18 472	19 672	19 932
ukrajinská							
aruská	13 343	22 675	19 384	19 549	16 413	15 322	13 282
romská							32 903

(údaje v tabulce přejaty z Šišková T., Výchova k toleranci a proti rasismu, sborník, Portál, 1998, s. 56)

Tabulka bohužel nepostihuje veškeré obyvatelstvo České republiky po roce 1991. Žilo a žije u nás také mnoho nelegálních přistěhovalců, ekonomických imigrantů a jiných menšin, které není možno zaznamenat. Tento jev pravděpodobně ještě poroste v důsledku volného pohybu osob v rámci EU.

3.2 Jednotlivé druhy menšin

Jak z tabulky výše vyplývá, největšími národnostními skupinami, kromě české, byly na našem území tyto:

Německá

Ve dvacátých a třicátých letech 20. století tvořili Němci okolo 40% obyvatelstva českých zemí, což působilo napětí ve společnosti. Po odsunu Němců v letech 1945-47 můžeme vidět úbytek na necelých 160 000 osob. Komunistický režim oficiálně nepřipouštěl existenci německé menšiny. To se změnilo až právní úpravou o postavení národnostních menšin v roce 1968. O rok později vzniklo sdružení Kulturverband – Kulturní sdružení občanů ČSSR německé národnosti. Po revoluci v roce 1989 došlo k rozvoji nových organizací této menšiny a postupně k větší spolupráci se Spolkovou republikou Německo.

K německé menšině mají Češi velmi rozporuplný postoj. Zatímco starší generace si stále ještě pamatuje období útlaku za 2. světové války, velmi mladá generace má osvětové názory o druzení zemí v Evropské unii. Střední generace nostalgicky vzpomíná na cesty do Východního Německa za minulého režimu, vozy značky Trabant, výměnu marek a komu z jejich spolužáků se podařilo utéct do Západního Německa. Celkově si pak spojujeme německou minoritu obvykle s vyšší životní úrovní a výdělků.

Slovenská

První větší vlna imigrace Slováků na západ v rámci tehdejšího Československa proběhla ve třicátých letech 20. století. Šlo o ekonomické imigranty za prací. Následovně, za komunistického režimu, se jednalo téměř o plánované migrace velkého počtu Slováků do průmyslových oblastí Česka (především do pohraničí). Po vzniku samostatné ČR 1. ledna 1993 se Slováci dostali do pozice národnostní menšiny a vzniklo zhruba 10 slovenských organizací starajících se především o zachování jejich jazyka a kultury na našem území. Slováci často zůstávají v Česku dlouhodobě a mísí se s většinovým obyvatelstvem. Jednak mají k naší zemi vztah z minulosti a také mohou díky malé vzdálenosti kdykoliv navštívit svoje rodiště.

Dlouhé roky společného soužití se Slováky ještě nebyly zapomenuty a Češi k nim mají většinou kladný vztah, který v některých regionech mohou narušovat obavy ze ztráty zaměstnání z důvodu přílivu Slováků.

Polská

Tvoří téměř kompaktní osídlení pouze přihraničních oblastí s Polskem v teritoriu Těšínského Slezska. Mezi první a druhou světovou válkou fungovala v této oblasti řada národnostních organizací. Za komunistického režimu byly částečně potlačeny a v posledních letech dochází opět k jejich obnově. Klade se důraz na spolupráci obou národností, vzdělávání v obou jazycích a zachování tradic.

Sociální percepce Poláků Čechy je tedy spíše lokální záležitostí a během mnoha desetiletí si obě národnosti vytvořily blízký vztah. Ten se projevuje například dvojjazyčnými nápisy na Těšínsku nebo spoluprací v některých projektech jako je „Polsko čte dětem“ a naše verze „Česko čte dětem“. Oba národy jsou slovanské a mají toho navzájem ještě mnoho k objevování. Je škoda, že ke spolupráci nedochází i v jiných oblastech.

Maďarská

Maďarská inteligence přišla do českých zemí po roce 1918 z Maďarska a Slovenska. Další vlna imigrace nastala po druhé světové válce, šlo zhruba o 45 000 osob. (Šišková T., *Výchova k toleranci a proti rasismu*, sborník, Portál, 1998, s. 59). Několik tisíc osob dorazilo i po Maďarském povstání v roce 1956. (www.wikipedia.org). Většina z nich byla následně vysídlena zpět do vlasti. V současnosti jsou Maďaři roztroušeni po celé České republice a nejvíce pak v Praze, proto se nijak výrazně neorganizují do národnostních spolků a snaží se asimilovat s většinovým obyvatelstvem. Jazykově jsme sice velmi odlišní, nikoliv však kulturně.

Češi si Maďary povětšinou spojují s přistěhovalci z jižního Slovenska, ostrým gulášem a paprikou. Sociální vnímání těchto národů je kladné a maďarská menšina patří stabilně do demografického složení České republiky.

Vietnamská

Vietnamci jsou velice zajímavou národnostní menšinou pro velkou odlišnost od naší kultury. Jejich počet se v současnosti odhaduje na 30 000 osob. Dostali se k nám především díky mezinárodní spolupráci Československa a Vietnamu v 70. letech 20. století. Šlo nejprve o studenty a dělníky. Kult vietnamských studentů jako velice chytrých a nadaných osob utvářel především fakt, že byli komunistickým režimem země trestáni za špatné studijní výsledky. Kdo nedosahoval předepsané úrovně, musel se vrátit zpět do Vietnamu.

Dnes vnímáme Vietnamce jako pracovité, usměvavé, ale uzavřené osoby. Většina z nich se živí obchodem, a to často na živnostenský list. Udržují si svá společenství a příliš se nemísí s většinovou společností. Češi si někdy špatně vykládají jejich úsměv a zájem jako provokaci, ale jde jen o jinou kulturu. Zatím, co my hovoříme při obchodování ihned k věci, Vietnamci se rádi nejprve zdvořilostně zeptají na zdraví a rodinu. Dokázali jsme se naučit anglické otřepané „Mějte pěkný den“, je škoda, že z asijských kultur jsme si toho zatím příliš neodnesli.

Ukrajinská

První vlna imigrantů z Ukrajiny do Českých zemí přišla na počátku 20. století. Jednalo se o haličské Ukrajince, kteří se přesunuli za prací na Ostravsko. V roce 1919 byla

k ČSR připojena Podkarpatská Rus, odkud se postupně přesunulo mnoho obyvatel do různých koutů Československa. Meziválečné období znamenalo velký rozmach ukrajinských organizací na našem území. Založili vlastní gymnázia a vysoké školy. Po druhé světové válce následoval útlum a odsun ukrajinské inteligence do bývalého Sovětského svazu. Až po Sametové revoluci se opět rozvíjely národnostní spolky Ukrajinců v Čechách. Dnes k nám přichází Ukrajinci za prací a usazují se v průmyslových oblastech nebo velkých městech. Obvykle vykonávají podřadnější práce na stavbách, v továrnách, v úklidových službách či obchodech. Někteří z nich se v Česku usazují natrvalo a nacházejí si českého partnera, mnoho však jezdí do ČR pouze na sezónní práce, poté se vrací domů.

Ukrajinci mají poměrně malou kulturní a jazykovou bariéru. Čeští Ukrajinci si však tradičně stěžují na nedostatečnou míru pochopení českého obyvatelstva pro specifika ukrajinských dějin a ukrajinsko-ruských vztahů. Jsou velmi neradi zaměňováni s Rusy. Mnozí Češi Ukrajince bohužel považují za podřadnější osoby, což je omyl. Mnoho z imigrantů je vysoce vzdělaných a v Česku pouze vykonávají podřadnější práce než je jejich původní profese.

Ruská

Rusové do Česka přicházeli postupně ve vlnách již od roku 1921, a to zároveň s Ukrajinci a Karpatorusy. Usadili se ve velkých městech jako je Praha a Brno. Po roce 1920 se odhadovala ruská populace u nás na 20 000 osob a tento počet se více méně udržuje dodnes.

Je zajímavé, že ruská menšina oproti ostatním vyniká vysokou vzdělaností. Navenek se ovšem snaží příliš neprojevat, protože si je Češi stále spojují s útlakem minulého režimu.

Romská

Rom je ten, kdo sám sebe považuje za příslušníka romského národa, resp. etnika. Protože jejich předkové přišli do Evropy z Indie, mají obvykle tmavé až černé vlasy, snědší pleť a hnědé oči. Mimo fyzické podoby je indický původ ovlivnil i v sociální oblasti. Původní kočovný život cikánů byl potlačen hlavně za komunistického režimu a po roce 1989 se již k němu téměř žádné rodiny nevrátily. Tradiční, po generace předávaná řemesla, jako kovářství, drátenictví, košíkářství, tím bohužel zanikla

a Romové ztratili mnoho ze své původní kultury. Díky laxnímu přístupu ke vzdělání se v dnešní době často potýkají s vysokou nezaměstnaností a závislostí na sociálních dávkách.

Některé jevy původní kultury jim ale zůstaly. V Indii je velmi teplo a vlhko, proto se oblečení často rychle propotí a ušpiní, i čeští Romové perou prádlo nošené jen krátce i přesto, že už žijí v jiném podnebí a není to třeba. Je to součástí jejich tradic. Také například jejich přístup k potravinám je jiný. V Indii byli jejich předkové zvyklí na hojnou sklizeň několikrát do roka a tak zbytky jídla neschovávali, ale vyhazovali. To se děje i dnes, kdy obvykle každá domácnost vlastní chladničku.

Pro romské rodiny je typická semknutost, velké množství potomků a soužití několika generací. Navzájem chrání členy své rodiny proti ohrožení zvenčí, i přes hádky na sebe nedají dopustit, mají úctu ke starším členům rodiny a hierarchii. Romský jazyk je češtině velmi vzdálený jak gramaticky tak foneticky. Mnoho Romů má problémy naučit se dobře česky.

Všechny výše popsané znaky české obyvatele udivují a spíše odrazují od této menšiny. Přáli by si větší přizpůsobivost a aktivnost Romů v běžném životě i na trhu práce. Z české strany je jim vytýkána hluchost, špatné sousedské vztahy, nevzdělanost, nízká kvalifikace, špatná pracovní morálka, lenost, nečestné jednání, agresivita, ničení majetku, kriminalita, prostituce. Romové vytýkají Čechům citový chlad, vypočítavost, nadřazené chování a rasismus.

3.3 Současný počet menšin

Dle ministerstva práce a sociálních věcí v České republice na konci loňského roku pracovalo a žilo skoro 300 tisíc přistěhovalců. Podle údajů Ředitelství služby cizinecké policie ČR žilo k 30. 9. 2010 na našem území 425 568 cizinců a podíleli se tak 4,0% na populaci České republiky. Český statistický úřad na svých webových stránkách uvádí jako počet cizinců na území ČR v roce 2009 celkem 433 000 osob bez azylantů.

Odhady a součty se tedy liší. Skutečné číslo bude pravděpodobně ještě vyšší, protože oficiální údaje nezahrnují nelegální a nehlášené přistěhovalce. Při přibližném počtu obyvatel ČR 10 527 000 v současné době můžeme odvodit, že počet cizinců tvoří zhruba 4,5% populace. Ze zemí bývalého východního bloku je toto číslo nejvyšší.

Ve státech západní Evropy tvoří cizinci a jejich potomci (tedy generace narozená již v nové zemi) okolo 10% obyvatelstva (Dánsko, Švédsko, Nizozemí, Anglie, Rakousko). Ve Francii je to 15% a v Německu dokonce necelá pětina obyvatelstva, tj. 20%.

Rozdíl oproti hospodářsky vyspělejším státům je tedy v počtu, ale i ve složení přistěhovalců. V zemích západní Evropy převažují přistěhovalci a menšiny z bývalých kolonií (severní Afriky, Indonésie), dále značný počet osob z muslimských zemí (Turecko, Albánie) a zemí zasažených válečnými konflikty a hladomorem (Kongo, Somálsko). V České republice tvoří největší počty přistěhovalců osoby z geograficky blízkých oblastí jako je Slovensko, Ukrajina a Polsko.

„Z nových údajů statistiků plyne, že v Česku přibylo 40 tisíc cizinců, o kterých nikdo neví, jak se žíví. Za poslední čtyři roky vzrostl počet cizinců v tuzemsku o 63 procent. Strmý nárůst přistěhovalectví se ale s ekonomickou krizí v roce 2009 zastavil a zveřejněná čísla Českého statistického úřadu ukazují i na skutečnost, že desetitisíce cizinců zamířily do šedé ekonomiky. Nejvíce v Česku žilo v roce 2009 Ukrajinců, Slováků a Vietnamců. Mezi zaměstnanci podniků je nejvíce Slováků, Ukrajinců a Poláků. Vlastní místo si jako živnostníci obstarávají nejvíce Vietnamci, následují je Ukrajinci a Slováci. Ve většině krajů tvoří největší část imigrantů občané Ukrajiny. Výjimkou jsou kraje Karlovarský a Ústecký, kde žije nejvíce Vietnamců. V Moravskoslezském kraji zase mezi cizinci převažují Slováci. Zhruba 12% obyvatel hlavního města Prahy jsou cizinci. Imigranti celkově tvoří v Česku 4,15 procenta populace (v roce 2005 to bylo 2,6 procenta). Ve srovnání s ostatními postkomunistickými zeměmi, je snad s výjimkou Slovinska, v Česku podíl cizinců v populaci zdaleka nejvyšší. Na Slovensku je to jedno procento, v Polsku jen desetiny procenta.“ (článek V Česku přibývá cizinců, o kterých nevíme, jak se žíví, 12/2010 <http://aktualne.centrum.cz/domaci/spolecnost/clanek.phtml?id=685193>)

Na stránkách Českého statistického úřadu lze dohledat přibližné informace o současném počtu cizinců v České republice. Uvedla jsem záměrně slovo přibližné, protože z vlastní zkušenosti vím, že občané států EU se ne vždy nahlašují k pobytu. Pro ostatní země je přihlášení důležité z legislativního hlediska, kvůli povolení k pobytu a pracovnímu povolení. Občané zemí EU mají ale tato dvě povolení automaticky.

Z tabulky „Cizinci podle typu pobytu, pohlaví a státního občanství - k 31. 12. 2010“ vydané Ředitelstvím služby cizinecké policie Ministerstva vnitra ČR, se můžeme

dovědět, že z hlášených cizinců je u nás: 71 780 Slováků, 124 339 Ukrajinců, 60 301 Vietnamců, 18 242 Poláků, 31 941 Rusů, 13 871 Němců, 6 927 Bulharů a 4 415 Rumunů. (Český statistický úřad, www.czso.cz)

Záměrně uvádím nejpočetnější národnosti, které se objevují ve většině dřívějších statistik, aby bylo možno si utvořit obrázek o jejich vývoji a současném stavu. Zajímavé je, že občané jiných států EU, respektive oblasti tzv. Schengenu, projevují o Česko čím dál větší zájem. Nezaměstnanost stoupá v mnoha zemích, proto se lidé častěji stěhují za prací. Mnoho firem také přesouvá svoje výroby nebo kanceláře do levnějších zemí EU jako je právě Česká republika za účelem úspor nákladů. Na imigraci posledních let mělo vliv i připojení Rumunska a Bulharska do Evropské unie, což ulehčilo formální stránku migrace z těchto zemí.

Jak je patrné, v této problematice musíme důrazně odlišovat pojmy cizinci v ČR, národnostní menšiny v ČR a azylanty, protože jde o různé skupiny a v oficiálních údajích se nemísí.

Při sčítání lidu v roce 2001, v podrobných vysvětlivkách ke sčítacímu listu osob, se u otázky o národnosti uvádělo: „Údaj o národnosti vyplní každý podle svého rozhodnutí. Národností se rozumí příslušnost k národu, národnostní nebo etnické menšině. Pro určení národnosti není rozhodující mateřská řeč ani řeč, kterou občan převážně používá nebo lépe ovládá, ale jeho vlastní rozhodnutí. Hlásí-li se k více národnostem nebo k žádné, budiž to zaznamenáno. Národnost dětí do 15 let se řídí podle rodičů.“ (Český statistický úřad, www.czso.cz)

Právě sčítání lidu v roce 2001 je posledním ucelenějším zdrojem mapy národností v ČR. Nové součty budou provedeny letos tj. v roce 2011, ale výsledky nebudou hotovy do data odevzdání mé bakalářské práce. Z tohoto důvodu uvádím tabulku ze zmíněného roku 2001. Lze z ní vyčíst, že počet osob hlásících se k menšinám klesl oproti roku 1991 téměř u všech národností. Jak bylo uvedeno výše, do Česka naopak proudí ekonomičtí imigranti. Mění se tedy struktura menšin. Přibývá lidí, kteří přichází do naší země a nemají zájem o české občanství. Mohou tu totiž žít pohodlně i se svým vlastním díky zákonům Evropské unie. K národnostním menšinám se v roce 2001 hlásilo zhruba půl milionu lidí, což tvořilo 5% obyvatelstva. Nutno dodat, že čísla v tabulce nemusí souhlasit s realitou. Dle kvalifikovaných odhadů je například počet Romů v ČR mnohem vyšší a pohybuje se mezi 150 000 až 300 000 osob.

Tabulka č. 2: Obyvatelstvo podle národnosti k 1. 3. 2001

Národnost	Abs.	V % z celk. počtu obyvatel	Národnost	Abs.	V % z celk. počtu obyvatel
česká	9 249 777	90,42	bulharská	4 363	0,04
moravská	380 474	3,72	rumunská	1 238	0,01
slezská	10 878	0,11	řecká	3 219	0,03
slovenská	193 190	1,89	vietnamská	17 462	0,17
polská	51 968	0,51	albánská	690	0,01
německá	39 106	0,38	chorvatská	1 585	0,02
romská	11 746	0,11	srbská	1 801	0,02
maďarská	14 672	0,14	jiná	26 499	0,26
ukrajinská	22 112	0,22	dvojí národnost celkem	12 978	0,13
ruská	12 369	0,12	nezjištěno	172 827	1,69
rusínská	1 106	0,01	obyvatelstvo úhrnem	10 230 060	100,00

(Zdroj: Český statistický úřad, www.czso.cz, zpráva Základní charakteristiky národnostního složení obyvatel České republiky v roce 2001 a jejich změny za posledních 10 let)

Dílčí závěr:

Pokud bychom se pokusili shrnout veškeré výše uvedené údaje o současném stavu cizinců a národnostních menšin v České republice, dojdeme k závěru, že tvoří zhruba 9,5% populace. Z toho 4,5% jsou cizinci bez českého občanství i národnosti a 5% tvoří národnostní menšiny, tj. čeští občané s jinou národností. Dále se na našem území nachází několik tisíc azylantů. Nejvíce jsou u menšin a cizinců zastoupeny národnosti: slovenská, polská, německá, vietnamská a ukrajinská, což se nevymyká od starších demografických údajů. Fenoménem posledních let jsou ekonomičtí přistěhovalci ze zemí EU a nelegální přistěhovalci za prací.

4. Možnosti využití sociální pedagogiky při integraci migrantů

V problematice integrace národnostních menšin dlouhodobě žijících v ČR vidím velký potenciál pro sociální pedagogiku. Začleňování menšin je důležité pro poklidné soužití různých etnik v jednom státě. Především s naším členstvím v Evropské Unii a zvýšenou migrací v posledních letech, vidím toto téma jako velmi aktuální. Sociální pedagogiku lze využít především při odstraňování bariér ve školství, v pedagogicko-psychologických poradnách pro děti a mládež, na úřadech při pomoci s vyřizováním potřebných dokladů (víza, trvalý pobyt, dlouhodobý pobyt, pracovní pobyt, zdravotní a sociální pojištění, sociální podpora, registrace na úřadech práce atd.), ve vězeňství, kde je v současnosti nemalý počet cizinců, v místních samosprávách v oblastech s vysokým počtem minorit (oblasti s velkým počtem Romské populace, ale i oblasti s ekonomickými migranty jako například průmyslové zóny u velkých automobilek, velká města s množstvím univerzit a mezinárodních firem - Praha, Brno a Ostrava).

4.1 Ve školství

Ve školách přibývá dětí z národnostních minorit a dětí ze smíšených manželství. Některé děti proto mohou být bilingvní a mohou mít potíže se zvládnutím českého jazyka. Je důležité, aby si tohoto faktu byli učitelé vědomi a k dětem přistupovali individuálně. „Žít“ ve dvou jazycích a dvou kulturách může být pro dítě náročné a stresující, ale také velice obohacující z dlouhodobé perspektivy.

Spolu s Francií, Německem, Japonskem a jinými zeměmi, patří Česká republika k monlingvním národům s jedním oficiálním mateřským jazykem většiny obyvatel, ale kde je mnoho bilingvních lidí náležejících ke starším či novým menšinovým skupinám. Na rozdíl od oficiálně bilingvních národů jako jsou Kanada, Belgie, Švýcarsko nebo Finsko, kde mají oficiální postavení dva či více jazyků. (Harding-Esch E., Riley P., Bilingvní rodina, Portál, Praha, 2008, s. 48)

I v České republice tedy existují děti, které doma hovoří jiným jazykem než češtinou. Především v předškolním a mladším školním věku než si dítě začne plně uvědomovat,

že používá dva jazyky a začne je striktně oddělovat, může docházet k přenášení gramatických pravidel, slovních obrátů a cizích slov do češtiny. Pedagogové by měli být těmto dětem vzorem spisovné češtiny a chápavě je vést při výuce.

Problémy s bilingvismem mívají také děti z romské menšiny. Pedagogové by se na ně neměli dívat, jako na děti, které neumí řádně česky, ale na děti, pro které je čeština až druhým jazykem. Sami by si měli uvědomit, jaké to je učit se cizí jazyk. Obvykle v něm postupujeme pomaleji. K problému se přidává fakt, že čeština patří mezi gramaticky složité jazyky a obzvláště pokud je velmi vzdálená od prvního jazyka v rodině, učení je pro děti zákonitě složitější.

Řešení vidím v doučování dětí v českém jazyce a také v přístupu pedagoga, který by měl ostatním dětem situaci vysvětlit a požádat je o spolupráci. I pro ně je setkání s minoritou obohacující a může být zdrojem zábavy, přátelství a informací o jiné kultuře.

Ve Francii v současnosti probíhají bouřlivé diskuse o tom, zdali mohou mít muslimské dívky ve školách zahalené tváře a vlasy či ne. V České republice se zatím s tímto problémem příliš nesetkáváme, není však vyloučeno, že v budoucnu nemůže nastat. Bikulturnost s sebou nese různé odlišnosti od majority, které nemusí být přijaty pozitivně.

Od evropské kultury založené na křesťanství se mohou lišit i svátky a slavnosti minorit, které mohou ovlivnit docházku. Mám na mysli například ramadán, čínský Nový rok, ruský Nový rok, židovský šabat (v této souvislosti si dovoluji poznamenat, že v období zhruba do roku 1960, kdy se chodilo do školy i v sobotu, se židovské děti většinou výuky v tento den neúčastnily).

Neúčast ve škole a časté stěhování patřilo historicky nejvíce ke komunitě Romů. Kočování probíhalo zhruba do roku 1950, kdy bylo potlačeno komunistickým režimem, a cikáni byli přinuceni se usadit. Časté střídání vyučovacích zařízení příliš nepomáhalo pedagogickému vlivu na děti.

Romské etnikum je specifické i svou živelností a temperamentem. „Romské děti žijí převážně v jiných kulturních tradicích. Nejsou vedeny k výkonovému chování, nesetkávají se s takovými úkolovými situacemi jako běžné dítě majority. Do pedagogické práce s dětmi minorit, které mají výukové potíže, je účinné zařazení

didakticky zajímavě koncipovaných lekcí nacvičujících dovednosti učit se.“ (Smékal V., Podpora optimálního rozvoje osobnosti dětí z prostředí minorit, Barrister & Principal, Brno, 2003, s. 76)

Mimo výše zmíněných problémů se ve školství setkáváme i s rasovou odlišností. Pedagog se dostává do důležité pozice, kdy je pro děti vzorem. Měl by být nestranný a bez předsudků. Vhodné by byly občasné kurzy nebo semináře pro učitele, kde by získali nové informace o národnostních minoritách a mohli si pohovořit o svých zkušenostech s nimi. Nemusí přeci jít jen o učitele ve velkých městech, ale také o ty z pohraničí České republiky, kde se národnostní minority a dvojjazyčné děti setkávají přirozeně po generace. Případné výchovné problémy by se ve škole měly řešit včas a s pomocí speciálního pedagoga, kurátora, popřípadě dalších složek.

4.2 Ve státní správě

Cizinci přicházející do České republiky jsou nuceni projít byrokratickým procesem rozděleným dle země původu. Jde o krátkodobé, dlouhodobé a trvalé pobyty a azyly. Nakolik znají úředníci cizinecké policie cizí jazyky a jiné kultury je už otázkou. Zde vidím velký potenciál studia a využití sociální pedagogiky při jednání a začleňování minorit a cizích státních příslušníků. Její studium by pro pracovníky úřadů bylo jistě přínosem.

S problémy při setkání s minoritami se potýkají také lékaři. Je důležité si uvědomit některé kulturní odlišnosti pacientů. Ne každé náboženství a kultura povoluje odhalování těla či rozhovor s lékařem jiného pohlaví. Především v asijských a blízkovýchodních kulturách stále převažuje nutnost konzultace léčebného postupu s rodinnými příslušníky. Nedorozumění mohou pramenit i z rozdílnosti jazyků a zvyklostí. Je na místě uvážlivý přístup a respekt obou stran.

„Zahraniční zkušenosti ukazují, že čím více se daná země zasazuje o programy udržování a posilování zdraví, tím se prohlubují rozdíly mezi občany. Programy fakticky oslovují jen část obyvatelstva, obvykle vysokoškolsky a středoškolsky vzdělané, kteří patří k majoritě. Ti mívají zájem o prevenci a pocítují zodpovědnost za své zdraví. Nekvalifikovaní lidé, se základním vzděláním, přistěhovalci či příslušníci minorit se tolik nezajímají o své zdraví a o zmíněných programech nevědí, čímž se rozdíly ve zdravotním stavu zdraví ještě více zvětšují.“ (Smékal, V., Podpora

optimálního rozvoje osobnosti dětí z prostředí minorit, Barrister & Principal, Brno 2003, s. 150)

Řešením by mohla být částečná příprava budoucích lékařů v rámci jejich studia. Zařazení předmětů nebo kurzů jako například sociální lékařství, sociologie zdravotnictví, lékařská psychologie. Spíše než výklad a přesvědčování by bylo vhodné zvolit metody praktického nácviku, diskuse a kazuistiky.

Dílčí závěr:

Sociální pedagogika má velký potenciál při začleňování národnostních menšin a imigrantů do většinové společnosti České republiky. Absolventi tohoto oboru najdou uplatnění na mnoha pozicích spjatých s problematikou integrace, ať už se jedná o pedagogické pracovníky, policisty nebo zaměstnance státní správy. Na místě je tolerance a otevřený přístup k řešení rozdílů mezi kulturami a národnostmi.

5. Problematika minorit na území majoritní společnosti

Protože minority ve většinové společnosti vyčnívají, spojuje se s nimi mnoho typických problémů. Majorita je vůči nim ostražitá a jen opatrně je přijímá. Postoje se s narůstající globalizací mění, ale jistě ne stejně rychle ve všech vrstvách společnosti. Vzdělaná, vyšší vrstva, která více cestuje, je tolerantnější a demokratičtější. Rasistické skupiny se většinou rekrutují z dělnických tříd, i když to nemusí být pravidlem.

5.1 Sociální percepce, stereotypy, postoje a předsudky majority

Pojem *sociální percepce* můžeme přeložit jako sociální vnímání. Zahrnuje to, jak vnímáme ostatní osoby, a podléhá určitým zákonitostem. Máme tendenci uvažovat o ostatních v určitých kategoriích, schématech nebo stereotypch. Velkou roli zde hrají různé efekty vnímání, jako například první dojem. Tyto mentální zkratky nám umožňují "udělat si o někom obrázek" v krátkém časovém úseku a přispívají ke snadnější orientaci v sociálním prostředí. Schémata ovlivňují, co a jak vnímáme, čeho si všímáme (selektivní pozornost) a co si zapamatujeme (selektivní paměť). Jsou jakýmsi membránami, které vytřídí přijímané informace na ty, které zapadají do stanoveného schématu a ostatní, které ignorujeme. (Hayesová, N., *Základy sociální psychologie*, Portál, 2003, s. 35-37)

Můžeme tedy shrnout, že při sociálním vnímání si vytváříme názor na danou osobu. *Stereotypy* ale mohou způsobit, že osobu nevnímáme jako konkrétní, ale *pohlížíme na ni jako na příslušníka určité skupiny* např. rasy, etnika, pohlaví a hodnotíme její jednání podle chování typického pro danou skupinu, což může náš názor značně zkreslit. Stereotypy se váží k činnostem, které nejsou založeny na přímých znalostech, ale na obrazech, které si člověk sám vytvoří nebo které mu byly vštípeny.

Oproti tomu *předsudek* je fixovaný, předem zformovaný postoj člověka k nějakému objektu, projevující se bez ohledu na individualitu tohoto objektu. Člověk, který má předsudky, nezvažuje při posuzování druhých žádná alternativní vysvětlení. Výsledek

jeho interpersonálního hodnocení druhého je dopředu *určen nějakou konkrétní vlastností druhého*. Předsudky mohou být negativní i pozitivní.

Dle Smékala V., Podpora optimálního rozvoje osobnosti dětí z prostředí minorit (Barrister & Principal, 2003, s. 13, 14), zaujímají západoevropské vlády k minoritám v zásadě čtyři *postoje*:

- snaží se je izolovat či vyhostit (v extrémních nacionalistických zemích),
- požadují jejich naprostou organizační a kulturní asimilaci do hostitelského národa a potlačení jejich odlišnosti (Francie),
- mohou se k nim chovat jako k obyvatelům, kteří žijí na území hostitelské společnosti, ale kterým jsou upřena práva občanů (Německo, Rakousko),
- mohou být uznáni za oddělené jednotky v rámci multikulturní společnosti (Nizozemí, Švédsko, Velká Británie).

Kam bychom nejlépe zařadili naši zemi, je otázkou. Přikláním se, lépe řečeno, přála bych si variantu poslední, a to uznání v rámci multikulturní společnosti a jakési „skandinávské“ mírumilovné řešení tohoto problému.

V České republice jsou však ještě v chování obyvatelstva cítit předsudky a postoje z období komunismu. Jde o nepřátelské postoje například k ruské minoritě. Dále o rozporné přijímání romské menšiny, kdy jí nechceme odepřít tradiční kočovný způsob života, ale zároveň očekáváme přístup vlády, který by byl podobně tvrdý jako za socialismu, tedy práci nutnou pro všechny občany a trvalé bydliště. Tento rozpor bohužel podporuje i vláda svojí nejednotnou politikou a neexistující dlouhodobou koncepcí.

Tiché vody české společnosti občas rozvíří události propírané v médiích. Lidé, policie a zákonodárci jsou nuceni řešit případy napadení, ublížení na zdraví, demonstrace a jiné události s rasovým podtextem a postupně se začínají nesměle objevovat první vlaštovky konkrétních právních úprav. Považuji je za více než nutné a měly by mít konkrétní a tvrdé dopady. Pokud nebudou projevy intolerance a rasismu potlačeny, může dojít k rozbujení rasistických a antisemitistických organizací. To vidím jako velkou hrozbu dnešní globální společnosti.

Češi také s oblibou paušalizují a obrazně hází všechny do jednoho pytle. Předpokládáme, že všichni Asiaté jsou prodejci na stáncích, většina Romů krade a nepracuje, v muslimech vidíme s notným přispěním médií teroristy atd.

Lidé mohou mít pocit, že jim cizinci narušují jejich prostor a předsudky jim slouží jako berlička při potkávání nových tváří. Jde o jistý druh nedůvěry a nezdůvodněných postojů, které si osvojují jako členové určité společnosti. Předem si osobu někam zařadí podle vzhledu, chování apod. Nedůvěru k odchylkám lze poté nazvat xenofobií.

5.2 Postoje, předsudky migrantů

Jaké předsudky mají o Čechách národnostní menšiny a imigranti? Považují nás nejčastěji za uzavřenější, konzervativní pijáky piva jezdící ve vozech značky Škoda a vtipkující na veškerá témata bez servítků. Očekávají (především na základě návštěvy hlavního města), že budou pravděpodobně okradeni, ale také, že se jim dostane vydatného jídla a pití. Mnohé z těchto věcí opravdu typické pro většinu našeho národa jsou. To ovšem neznamená, že se jimi řídíme všichni. I Čech může být abstinentem řídícím Volvo. Totéž lze říci o národnostních menšinách. Všichni nejsou stejní a měli bychom se oprostít od svazujících předsudků. Blíže jsem se pokusila nahlédnout do názorů a postojů imigrantů v ČR v praktické části této bakalářské práce.

5.3 Xenofobie a intolerance, rasismus, diskriminace

Od předsudků je jen malý krůček ke xenofobii a rasismu. Veškeré tyto pojmy jsou vzájemně propleteny a při výskytu mírnější formy bychom měli být na pozoru a nenechat ji přejít v radikální.

Sociologická a filozofická definice xenofobie (xénos – příchozí, fobos – bázeň, úzkost) je strach z toho, kdo přichází z ciziny, z cizího prostředí, mimo vlastní sociální útvar. Xenofobie je základem různých nenávistných ideologií, jako je rasismus, šovinismus, nacionalismus, fašismus ad. Je také nejnižší položenou základnou problémů minorit a napětí vůči většinové společnosti. (Šišková T., *Výchova k toleranci a proti rasismu*, sborník, Portál, 1998, s. 12)

Intolerance je jistým projevem xenofobie. Máme potíže s přijímáním nových lidí a kultur. Netolerujeme jejich jinakost, odlišnost a přejeme si, aby se začlenili do naší společnosti.

Rasismus můžeme definovat jako ideologii, která představuje soubor koncepcí vycházejících ze strachu z cizího (xenofobie) a tvořících jeho ideologickou nástavbu. Předpokládá fyzickou a duševní nerovnost lidských plemen (ras) a rozhodující vliv rasových odlišností na dějiny a kulturu lidstva. Všechny rasové teorie jsou podloženy představou, že lidstvo je původně rozděleno na nižší a vyšší rasy. (Šišková T., Výchova k toleranci a proti rasismu, sborník, Portál, 1998, s. 13)

Lidstvo dělíme na tři základní rasy:

1. bílou – kavkazoidní
2. žlutou - mongoloidní
3. černou - negroidní

Každá z nich se vyznačuje specifickými fyziologickými znaky, jako jsou: velikost a proporce těla, stavba kostry a svalstva, barva kůže, vlasů, očí ad. Rasy se dále dělí na podskupiny dle podrobnějších odlišností.

Projevy rasismu mají různou intenzitu. Může jít o jakýsi rozšířený, mírný druh, kdy lidé například mají výhrady k romskému způsobu života a chování, protože se neshoduje s našimi obecně přijímanými normami. Bohužel stále častěji se vyskytuje i rasismus v pravém slova smyslu. Jde o agresivní postoje, ideologie, náklonnost k fašismu. Lidé, kteří zastávají tuto ideologii, se seskupují v různá hnutí. Tento druh rasismu je poměrně dobře rozpoznatelný a právně postihnutelný dle trestního zákoníku. Jde například o delikty: podněcování k nenávisti k některému národu nebo rase, ničení některého národa či rasy, genocidu, národnostní a rasová zášť, veřejné hanobení národa či rasy.

Jako produkt rasismu vnímáme rasovou diskriminaci. V obecné rovině jde o proces odlišování, vnímání rozdílů a také o výsledky tohoto procesu. Zvláštním případem je sociální diferenciacce (k ní patří také rasová diskriminace), v níž jsou popřeny normativní zásady rovnosti a stejného zacházení se všemi členy sociálního útvaru. Jedná se zejména o neoprávněné rozlišování jedinců nebo skupin na základě jejich příslušnosti k určité biologické (rasové) a sociální (profesní, politické, stratifikační či náboženské aj.) kategorii a znevýhodňování jedněch proti druhým. (Šišková T., Výchova k toleranci a proti rasismu, sborník, Portál, 1998, s. 14)

České zákony sice diskriminaci zakazují, avšak nedávají nám téměř žádnou možnost sankce. Diskriminace se tak stává soukromým problémem oběti. Občané se svých práv

mohou domáhat v rámci soukromoprávního sporu. Může jít o diskriminační chování některého úřadu, zaměstnavatele, ale také například restaurace, kam jistá skupina obyvatel není vpuštěna pro svoji barvu pleti, zahalení žen (čili náboženské vyznání) atd. Diskriminace má řadu podob a je těžké ji prokázat.

Dílčí závěr:

V České republice jsou cítit předsudky vůči minoritám z období komunismu, avšak po přístupu do Evropské unie jsme byli nuceni přehodnotit náš postoj. ČR je demokratickou zemí a státní aparát se snaží o řešení čím dál většího přisunu imigrantů mírovou formou a začleňováním. Mezi postoji k menšinám se tradičně vymykají názory na Romy, což je dáno především jejich složitější integrací.

6. Diskriminace migrantů a minorit ze strany majoritní společnosti

Stát se velmi snaží o zapojení menšin do většinové společnosti. Především politikou zaměstnanosti a vzdělávání. V tomto bodě se často můžeme setkat s absolventy oboru sociální pedagogika, kteří zastávají funkce na příslušných úřadech práce, ve školství a v jiných odděleních státní správy.

Je důležité, aby bylo se všemi občany nakládáno rovnocenně.

6.1 Diskriminace na trhu práce a v každodenním životě

Ekonomičtí imigranti lepí díry na trhu práce, kde je nutné obsadit hůře placená, neatraktivní či fyzicky náročná zaměstnání, nebo jde jen o snahu zaměstnavatelů snížit své náklady. Přistěhovalci z chudších zemí se spokojí s nižší mzdou, čemuž čeští zaměstnanci hůře konkurují. Cizinci jsou ale někdy naopak i těmi prvními, kdo o práci přijdou, pokud dojde ke krizi. Byli jsme tomu svědky poměrně nedávno, kdy se řešil odvoz mongolských dělníků zpět do vlasti, protože už pro ně v ČR nebyla práce.

Také u nás panují mnohé obecné předsudky například o Romech, že kradou, když se o zaměstnání hlásí, nemají reálný zájem pracovat. Tyto zažitě představy je těžké změnit. Pokud se zaměstnavatel několikrát zklame, nemá už logicky chuť určitá etnika zaměstnávat. Podle zprávy Českého statistického úřadu s názvem Základní charakteristiky národnostního složení obyvatel České republiky v roce 2001 a jejich změny za posledních 10 let, je opravdu počet pracujících Romů v produktivním věku rapidně nižší než u jiných menšin. Tento fakt je dán především výrazně nižším vzděláním romské menšiny, které neodpovídá poptávce na trhu práce.

V současnosti je situace velmi napjatá a nezaměstnanost vysoká na celém světě. Zaměstnávání cizinců může mít negativní dopad na názory Čechů, kteří mohou nabýt pocitu, že jim berou práci. Je důležité situaci korigovat, aby nepřešla v nepokoje, jako v některých západních zemích.

Imigranti často hovoří o tom, že mají problémy s českým jazykem a tento fakt se odráží na jejich vnímání většinovou společností. Mohou se cítit diskriminováni v každodenním životě například při nakupování, u lékaře, při přijímání služeb nebo zařizování formalit na úřadech. Jazyková bariéra se může stát propastí a oni jako zákazníci odchází nespokojeni. Otázkou je, zdali řešení leží na jejich straně v nutnosti se jazyk naučit nebo na straně většinové společnosti ovládat jeden ze světových jazyků, například anglický. V odpovědi se Češi rozdělují na dva tábory. Faktem zůstává, že většina jazykových kurzů pro cizince je placená. Jsem přesvědčena, že pokud by je stát nabízel zdarma, situace by se zlepšila. V tomto směru vycházejí cizincům vstříc spíše konkrétní regiony a dotují jazykové kurzy češtiny pro cizince z městských a krajských rozpočtů, není jich však mnoho.

Dalším diskriminačním faktorem je barva pleti. Na ni se odkazuje především romské etnikum. Asiáté či lidé velmi snědé pleti obvykle diskriminaci nepocítují tak silně. To je samo o sobě českým fenoménem. Zdá se, že Češi si barvu pleti více spojují se zažitými předsudky o chování daného etnika než s rasismem v ryzí podobě. S nadsázkou by se snad dalo hovořit o jakémsi „výběrovém rasismu“ pouze vůči jedné skupině obyvatel.

6.2 Pozitivní diskriminace

Je důležité, aby měli rovný přístup ke vzdělání všichni občané bez rozdílu rasy či národnosti. Česká republika má řadu programů na podporu vzdělání například romské menšiny, dále jde o rekvalifikační programy apod. Stát tedy vědomě investuje více financí do určité skupiny obyvatelstva.

Zatím jsme se nedostali do situace jako v USA, kde početní zastoupení ras u studentů na univerzitách určují kvóty. Toto opatření nepovažuji za šťastné. Pokud se na danou školu bude hlásit nadaný běloch a průměrný černoš, který je například gay, bude mít černoš vyšší šanci na úspěch. Jde o přílišné upřednostňování určité informace o člověku. Za férovější považuji anonymní přijímací zkoušky, kde se až po vyhodnocení výsledků podle kódů zjistí, kdo zkoušku psal. Všichni by měli opravdu rovné šance.

Trend pozitivní diskriminace v zaměstnání rází po vzoru USA i skandinávské země. Sice ne v tak velké míře, ale setkala jsem se osobně s mnoha inzeráty na práci, kde bylo

uvedeno: „Rádi uvidíme v našich řadách více žen“ nebo „Nejčastějším jménem v naší firmě je Thomas. Hledáme tebe, Muhammade nebo Anno“. Zaměstnavatelům tedy nejde jen o to najít nejkvalitnějšího adepta, ale také naplnit nepsaný zákon, že ve firmě by měla být téměř rovným dílem zaměstnána obě pohlaví a lidé různých ras. Skandinávské země se snaží v zaměstnání odrážet reálné složení společnosti. Všimněte si, že s tímto trendem se v Česku neseťkáme. Zatím se o něm jen nesměle hovoří v politických kruzích.

Dílčí závěr:

Klíčovými body při integraci menšin a imigrantů je vzdělání, nabídka jazykových kurzů a rovný přístup k pracovním příležitostem. Na tomto poli má Česká republika ještě rezervy v porovnání s jinými státy Evropské unie. V současnosti se naše země a vlastně celý svět potýká s vysokou mírou nezaměstnanosti a větší migrací obyvatelstva za prací. Do Česka přichází mnoho lidí s vidinou práce a výdělku. Zaměstnávání cizinců může vyvolat nevoli u většinové společnosti a jejich diskriminaci.

7. Dotazníkové šetření: Život v České republice očima migrantů

V rámci mé bakalářské práce jsem uskutečnila malé dotazníkové šetření. *Mým cílem bylo zjistit, jací cizinci přicházejí do Brna za prací, jak tyto ekonomičtí migranti vnímají život v České republice a zdali se setkali s diskriminací a xenofobií ze strany většinové společnosti.*

7.1 Složení dotazníku a sběr dat

Samotný dotazník sestávající se z 18 otázek (viz přílohy číslo 1 a 2, česká a anglická verze) jsem rozdala lidem mnoha různých národností. Snažila jsem se o pokrytí všech věkových kategorií dospělých osob, několika ras, úrovní vzdělání a mnoha profesí pro zabezpečení objektivnosti výsledků. Odpovědi jsem sbírala během měsíce prosince 2010 v brněnských firmách se zahraničními pracovníky.

Ze zhruba 110 dotazníků rozdaných osobně nebo odeslaných elektronickou poštou se mi navrátilo 60 vyplněných. návratnost se tedy pohybovala okolo 55%, z toho 31 dotazníků bylo vyplněno v anglickém jazyce a 29 v českém. Všichni dotazovaní obdrželi obě jazykové verze dotazníku a mohli si zvolit, kterou vyplní. Při překladu do anglického jazyka jsem dbala na to, aby otázky byly identické a srozumitelné v obou jazycích i vzhledem k odlišnostem, například vzdělávacích systémů v ČR a v zahraničí. Anglické odpovědi jsem přeložila do češtiny a byly velmi zajímavé, jak se dočtete dále.

Při vykonávání odborné praxe jsem strávila čas na personálním oddělení velké nadnárodní firmy v Brně. Zjišťovala jsem bližší informace o samotném procesu zaměstnávání cizinců v Česku a všech souvisejících záležitostech. V této firmě pracují převážně lidé ze západní Evropy – Angličané, Francouzi, Holanďané, Němci, Švédové, ale také například Rusové, Rumuni, Češi a mnoho Slováků.

Pracovnice personálního oddělení mi blíže popsaly proces zaměstnávání cizinců. U zájemců z členských států Evropské unie se přijímací proces téměř neliší od přijímání Čechů. Cizinci z ostatních zemí potřebují k práci v ČR pracovní vízum a jeho vyřízení obvykle trvá 2-3 měsíce. Zahraniční zájemci se o nabídkách práce v ČR obvykle

dovídají od svých známých, kteří zde již pracují, z pracovních agentur nebo z internetu. Nejvyhledávanější stránkou je www.expats.cz. Nejčastějšími zahraničními zájemci o práci v této firmě byli v roce 2010 Bulhaři, Rumuni, Italové, Slováci a Irové. Firma nabízí pracovní pozice v oblastech zákaznického servisu v různých jazycích, informatiky a zpracování objednávek. Náborové pracovnice dále uvedly, že obvyklá délka pobytu cizinců v této firmě v ČR je jeden až jeden a půl roku a pracovně-právní vztahy se řídí výhradně zákony České republiky. Tříměsíční zkušební a dvouměsíční výpovědní lhůta jsou pro mnohé z cizinců překvapením a výrazně se liší od obvyklých lhůt v jejich rodné zemi.

Další zastávkou byla továrna na výrobu elektroniky v Brně, kde pracují dělnice z Česka, Ukrajiny, Rumunska a Bulharska. Mému zájmu neunikl ani lokální obchod potravin a textilu vedený občany vietnamské národnosti. V neposlední řadě putoval můj dotazník k zahraničním studentům Masarykovy univerzity v Brně, kteří zde zároveň pracují na zkrácený úvazek. Nezapomněla jsem obeslat ani mé přátele, kteří se setkávají s ekonomickými imigranti ve svém zaměstnání, tj. firmě starající se o internetové servery a v podniku zabývajícím se vedení účetnictví pro zahraniční firmy.

Dotazník byl anonymní. Po úvodním představení a vysvětlení cíle průzkumu obsahuje také instrukce ohledně vyplnění a poděkování.

Dotazník jsem pomyslně rozdělila do tří částí. Započala jsem jej obecnými otázkami číslo 1. – 7., aby bylo možno vyhodnotit strukturu dotazovaných (věk, pohlaví, národnost, vzdělání, pracovní zařazení, délka pobytu v ČR). Jedná se tedy o takzvaná tvrdá data.

Teprve poté přišly otázky 8. – 14., zaměřující se na osobní názory a pocity respondentů (dotazy, zda plánují zůstat v ČR, názory na to, jak je sociálně vnímá většinová společnost, jak oni sami hodnotí konkrétní situace v ČR).

V závěru dotazníku, otázky 15. – 18., jsem žádala respondenty o popis vlastními slovy (jak by dotazovaní popsali českou mentalitu, co si o Česku mysleli, než přijeli, co si myslí o ČR nyní a také možnost dopsat jakékoliv další poznámky k tématu).

Vyhodnocení bylo provedeno z různých úhlů pohledu. U některých otázek bylo zajímavé porovnat odpovědi mužů a žen a zjistit, zda se výrazně liší. Druhým výrazným rozdělovacím znakem byla země původu dotazovaného.

7.2 Vyhodnocení otázek

První část dotazníku - tvrdá data

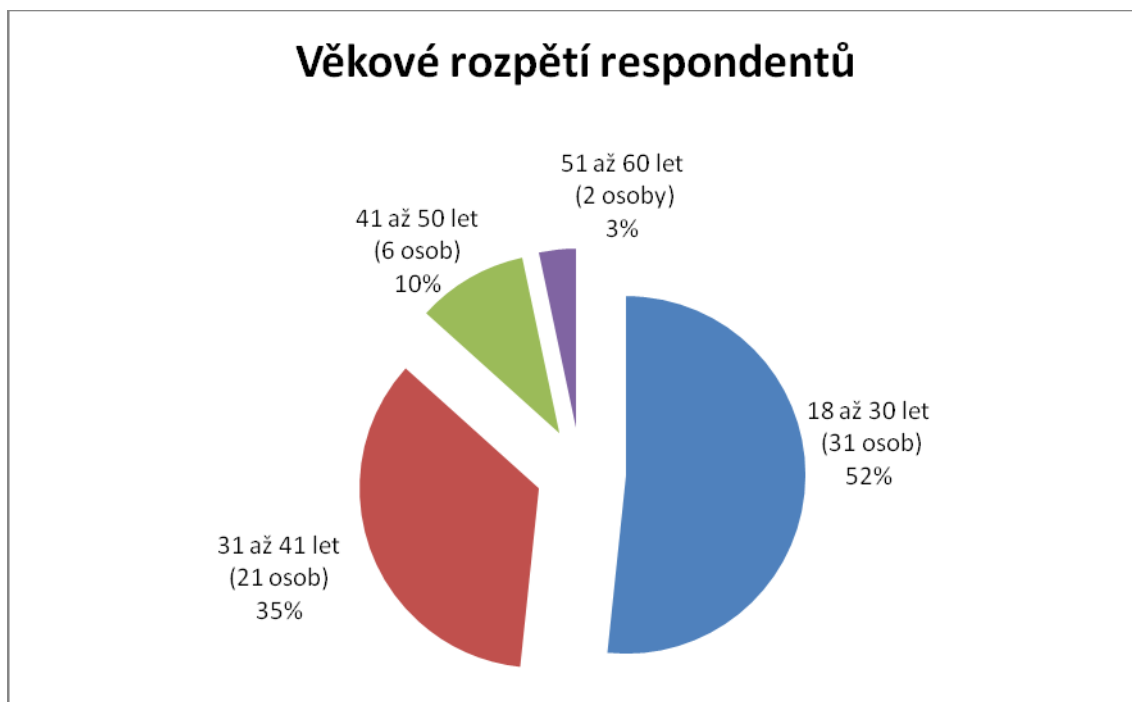
1. Pohlaví

Hned první otázka na pohlaví dotazovaného směřuje k jednodušší sortaci výsledků. *Odpovědělo celkem 38 mužů (63,3%) a 22 žen (36,6%).* Tento výsledek nelze nijak paušalizovat vzhledem k malému množství odpovědí. Jde však vcelku o vyvážený poměr pohlaví mezi dotazovanými imigranty.

2. Věk

Věková hladina dotazovaných jen potvrzuje údaje Českého statistického úřadu, že většina přistěhovalců přichází do ČR v produktivním věku. Nejvíce, a to 31 dotázaných, bylo ve věku 18 až 30 let, 21 respondentů v rozmezí 31 až 40 let. Pouze 6 odpovídalo věkové skupině 41 - 50 a věk 51 – 60 let zaškrtnuly jen 2 osoby. Nikdo z dotazovaných nebyl starší 61 let. Mohu tedy říci, že největší skupinou respondentů byly lidé mezi 18-40 lety, tvořili 87 % dotázaných.

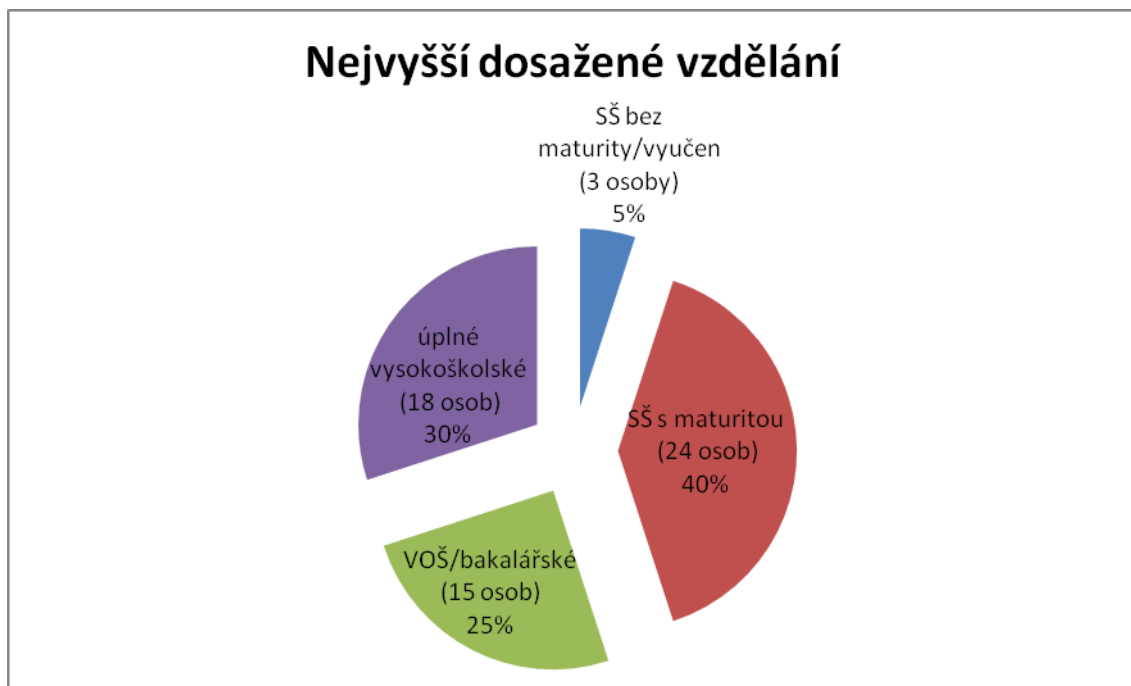
Graf č. 1: Věkové rozpětí respondentů

3. Nejvyšší dosažené vzdělání

U třetí otázky na nejvyšší dosažené vzdělání jsem musela upravit možnosti vzhledem k anglické verzi dotazníku. Vyšší odborné vzdělání jsem postavila na úroveň bakalářského, vzhledem k tomu, že ve většině zemí mimo ČR obdoby vyšších odborných škol neexistují, nebo jsou nahrazeny různými kurzy a bakalářskými programy. Ukázalo se, že do naší země přijíždí především osoby se středním a vysokoškolským vzděláním. Základnímu vzdělání neodpovídal žádný respondent. Přistěhovalci se středoškolským vzděláním bez maturity či výučním listem byli v mém dotazníkovém šetření tři. Nejčastější odpovědí bylo středoškolské vzdělání s maturitou – celkem mu odpovídalo 24 respondentů, 15 osob mělo vyšší odborné nebo ukončené bakalářské studium a 18 úplné vysokoškolské vzdělání. Úroveň vzdělání byla mírně vyšší u mužů než u žen, což vzhledem k malému počtu odpovědí není směrodatné.

Graf č. 2: Nejvyšší dosažené vzdělání dotazovaných

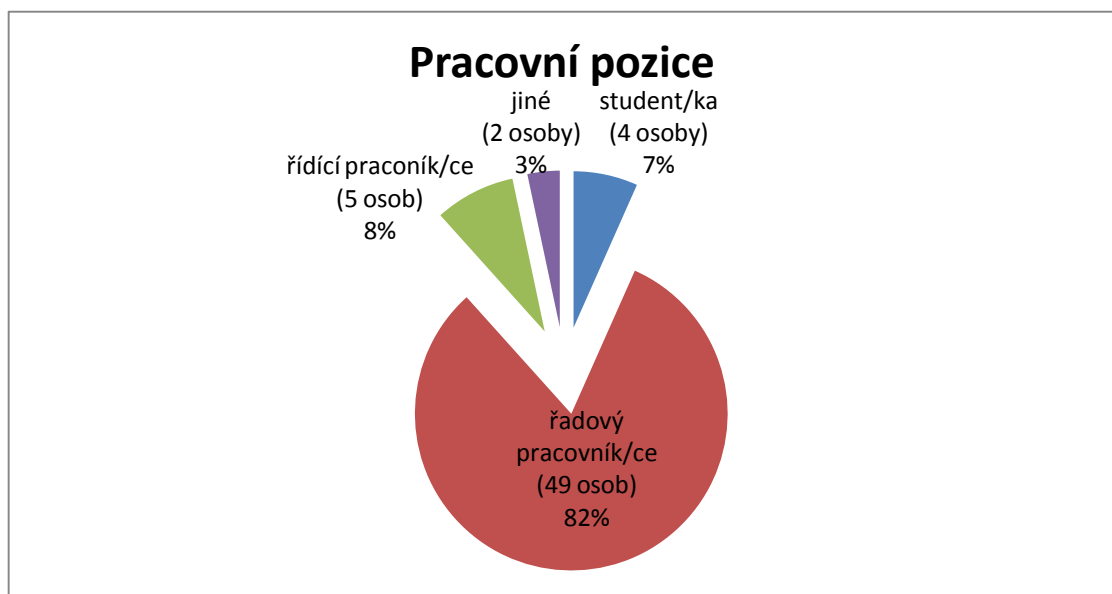
4. Na jaké pozici v současné době pracujete?

Čtvrtá otázka zjišťovala současnou pracovní pozici respondentů. Čtyři dotázané osoby v současné době studovaly (míněno - měli statut studenta v denním studiu na vysoké škole). Drtivá většina, a to 49 respondentů pracovalo jako řadoví zaměstnanci. Pouze 5 bylo v řídicí pozici a 2 zaškrtnli kolonku jiné. Jedna respondentka byla toho času na

mateřské dovolené a 1 muž podnikal na živnostenské oprávnění. Pokud z celkového počtu šedesáti dotazovaných odečteme počet studentů a ženu na mateřské dovolené, zjistíme, že 92 % dotázaných pracuje, tj. ekonomicky aktivních.

Z těchto odpovědí vyplývá, že většina dotázaných cizinců pracuje na řadových pozicích, přitom z předešlé otázky č. 3 můžeme vyvodit, že více než polovina respondentů má vyšší než středoškolské vzdělání. Mají tedy na řadové zaměstnance vysokou kvalifikaci. Je možné se domnívat, že ve své zemi původu by měli možnost při dostatku pracovních míst na lepší pracovní zařazení.

Graf č. 3: Pracovní pozice respondentů

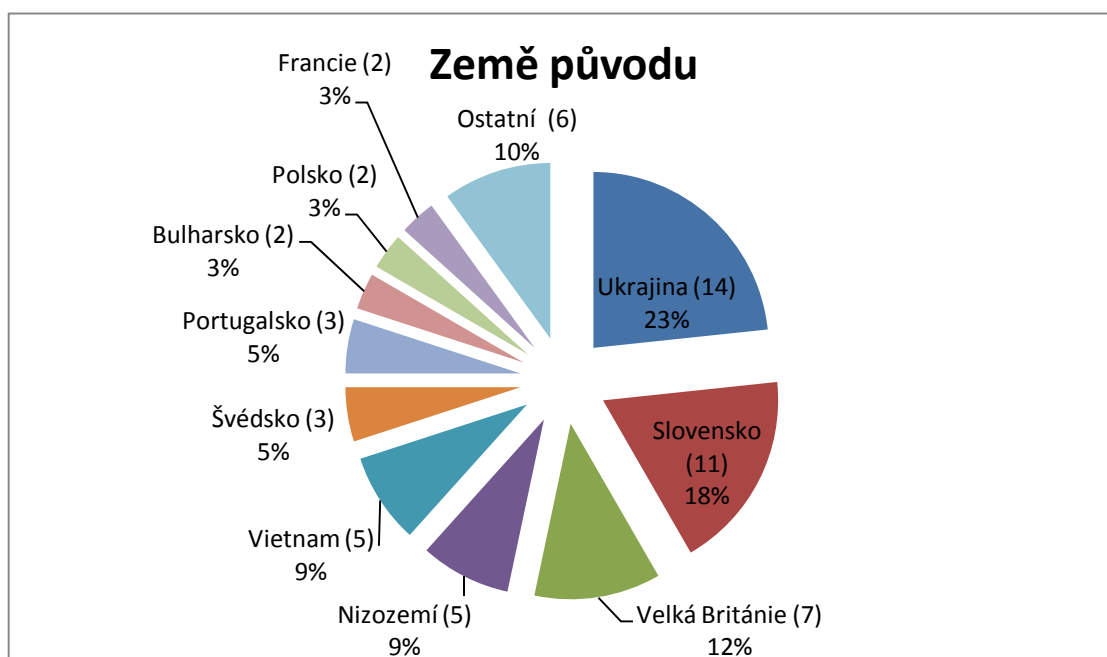

5. Národnost

Národnostní rozložení bylo velmi zajímavé a rozmanité, což byl můj záměr při zadávání dotazníku. Chtěla jsem sbírat data od zástupců mnoha národností. Celkem se v odpovědích promítlo 16 zemí původu.

Nejvyššího zastoupení dosáhla Ukrajina (14 osob), Slovensko (11 respondentů), Velká Británie (7 dotazovaných), Nizozemí (5 odpovědí), Švédsko (3 lidé), Francie (2 osoby), Vietnam (5 respondentů), Bulharsko (2 lidé), Polsko (2 osoby), Portugalsko (3 odpovědi). Po jedné odpovědi se sešlo od občanů těchto států: Bosna a Hercegovina, Kamerun, Bělorusko, Japonsko, USA a Rumunsko.

Graf č. 4: Země původu dotazovaných

Toto národnostní rozložení úplně neodpovídá oficiálním statistikám pro celou Českou republiku. Převaha slovenské a ukrajinské národnosti je však obvyklá na Moravě a tento průzkum byl prováděn v Brně. Získávání odpovědí od vietnamské menšiny bylo velmi složité pro jejich uzavřenost a nedůvěru, proto se jich v odpovědích promítlo jen málo. Velké množství odpovídajících ze zemí Evropské unie je částečně ovlivněno prostředím, ve kterém se pohybují tj. velké nadnárodní firmě.

Při pomyslném rozdělení výsledků na země ekonomicky slabší než ČR (Slovensko, Bosna a Hercegovina, Polsko, Bulharsko, Ukrajina, Rumunsko, Vietnam, Kamerun a Bělorusko) a země relativně bohatší než Česká republika (Švédsko, Velká Británie, Nizozemí, Francie, USA, Portugalsko a Japonsko), dojdeme k závěru, že 37 respondentů bylo z chudších zemí než ČR a 23 z relativně bohatších zemí než ČR.

6. Co bylo důvodem k Vašemu příchodu do ČR?

Prvotním impulsem k příchodu do ČR bylo pro 7 respondentů (12%) studium. Pro 66% odpovídajících, celkem 40 osob, práce. Sedm osob (12%) se přistěhovalo do České republiky kvůli českému partnerovi a 6 osob (10%) zvolilo jinou odpověď, a to ve dvou případech zaměstnání partnera, jeden člověk blíže nespecifikoval důvod, do kolonky napsal „osobní důvody“. Jedna respondentka uvedla vcelku romanticky, že do ČR přijela původně jen na dovolenou, ale poté se tu rozhodla zůstat. Dvěma

odpověďmi byly „peníze“, což se blíží „zaměstnání“, protože jde o ekonomický důvod. Celkově lze říci, že odpovědi na tuto otázku jen potvrdily původní záměr dotazníku provádět průzkum mezi ekonomickými imigranty, protože pro celé dvě třetiny dotazovaných byla prvotním důvodem k příchodu do ČR práce.

7. Jak dlouhou dobu jste v České republice?

Sedm osob je na našem území méně než rok, sedmnáct 1 - 2 roky a celých třicet šest respondentů žije v ČR déle. Dotazovaní měli za úkol napsat kolik let. Po celkovém propočtu je průměrná délka pobytu respondentů v ČR okolo tří let.

Zde jsem se pokusila z výsledků zjistit, zda déle zůstávají muži nebo ženy. Jak už víme z výsledků výše, průzkumu se zúčastnilo 22 žen a 38 mužů. Průměrná délka pobytu žen byla 2,5 roku u mužů 3,6. Muži tedy, zdá se, déle pracují v Česku. Lze se domnívat, že je to z důvodu finančního zabezpečení rodiny, která zůstala v jejich rodné zemi.

Lidé z chudších zemí byli v ČR v současnosti kratší dobu, a to 3,5 roku. Průměrná doba pobytu u lidí z bohatších zemí než ČR dosahovala 5,3 roku. (Přesné vymezení zemí je uvedeno u otázky číslo 5.)

Dílčí závěr:

Dotazníkového šetření se účastnilo celkem 60 respondentů ze šestnácti různých zemí, 92% z nich je v současnosti ekonomicky aktivních, 87 % dotázaných bylo ve věku 18-40 let. Více než polovina dotázaných měla vyšší než středoškolské vzdělání a to významně přesahuje průměr v běžné české populaci. Mezi respondenty bylo 38 mužů a 22 žen.

Hypotéza, že do České republiky přichází více lidí z ekonomicky slabších zemí než z ekonomicky silnějších zemí, se v dotazované skupině potvrdila. Z chudších zemí než ČR (Slovensko, Bosna a Hercegovina, Polsko, Bulharsko, Ukrajina, Rumunsko, Vietnam, Kamerun a Bělorusko), bylo 37 respondentů a 23 pocházelo z relativně bohatších zemí, než je Česká republika (Švédsko, Velká Británie, Nizozemí, Francie, USA, Portugalsko a Japonsko).

Hypotéza, že lidé z chudších zemí v ČR zůstávají déle než lidé z bohatších západních zemí, se nepotvrdila. Průměrná délka pobytu u lidí z chudších zemí byla 3,5 roku. Z bohatších zemí pak 5,3 roku.

Druhá část dotazníku - osobní názory a pocity dotazovaných

8. Plánujete zde v příštích 2 letech zůstat nebo se vrátit do Vaší rodné země?

V pořadí osmá otázka zjišťovala, zdali dotazovaní mají zájem zůstat i nadále v České republice. Přes 63% respondentů, tedy 38 osob, plánuje v ČR zůstat, 16 lidí (27%) se plánuje vrátit do rodné země a 6 respondentů (10%) se k otázce nevyjádřilo. Výsledek byl tedy pozitivní a zdá se, že se ekonomickým imigrantům v ČR líbí.

9. Pokud plánujete zůstat, jak byste přijal/a, kdyby se i někteří Vaši příbuzní, nebo známí přistěhovali do České republiky?

Tato otázka doplňovala předcházející, 15 osob (25%) na ni odpovědělo kladně, 8 lidí (13%) záporně a 37 (62%) nevědělo. Právě pro velký počet odpovědí „nevím“, nelze z tohoto dotazu vyvodit žádné konkrétní závěry.

10. Mluvíte česky?

Další dotaz zjišťoval, zdali respondenti umí mluvit česky - 10 lidí (17%) odpovědělo, že vůbec ne, 31 osob (52%) mluví málo a 19 dobře (31%). Bohužel jsou tyto odpovědi založeny na velmi subjektivním hodnocení znalostí. Pro objektivnější zjištění by bylo nutno použít konkrétní jazykový test. Můžeme ovšem říci, že většina dotázaných ekonomických imigrantů má zájem naučit se alespoň částečně český jazyk.

Zde si dovoluji podotknout, že v České republice je většina jazykových kurzů nehrazená státem. Pro mnohé hůře placené cizince, např. dělníky, může být cena odrazujícím faktorem, i když mají o znalost češtiny zájem. Naopak někteří zaměstnavatelé se snaží cizincům vyjít vstříc a jazykové kurzy jim poskytují zdarma.

11. Máte pocit, že Vás Češi soudí negativně pro neznalost jazyka?

Zajímalo mě, zdali mají dotazovaní pocit, že je Češi soudí negativně pro neznalost češtiny. Výsledek byl téměř nerozhodný - 31 osob (52%) odpovědělo ano a 29 dotázaných (48%) nemá pocit, že je Češi soudí negativně. Každý druhý cizinec tedy vnímá, že Češi reagují nelibě na neznalost češtiny. Důvodem může být dlouholetá izolace za komunistického režimu. Češi nejsou zvyklí potkávat cizince a jednoduše neví, jak reagovat, protože sami žádnou další řeč neovládají a tudíž ji nemohou použít k dorozumění. Mnozí se také bojí vyjadřovat v jiném jazyce, i když jej částečně umí. Čechům v tomto směru mnohdy chybí spontánnost a snaha se dorozumět.

12. Zažil/a jste v ČR nějakou situaci s diskriminačním, xenofobním nebo rasistickým podtextem?

Výsledky se podobaly těm u předchozí otázky - 31 lidí (52%) se setkala se situací s diskriminačním nebo rasistickým podtextem a 29 ne (48%). Polovina kladných odpovědí je rozhodně nelichotivým výsledkem pro českou společnost.

13. Měl/a jste někdy v ČR problém s komunikací v anglickém jazyce?

Jednou z nejpoužívanějších světových řečí je angličtina. Pro mnoho cizinců, kteří neumí česky, je anglický jazyk prostředkem, který používají k dorozumívání jako první. Obvykle se domnívají, že obyvatelé států Evropské unie mají základy anglického jazyka. Proto další dotaz zněl, zdali a kde měli dotazovaní problém s užitím angličtiny.

Někteří respondenti zaškrtnuli více z možných odpovědí. Téměř polovina, tj. 28 z dotázaných mělo problém s použitím anglického jazyka na úřadech nebo policii a stejný počet uvedl obchody. 21 lidí uvedlo problémy v restauraci a mezi jinými odpověďmi kralovalo slovo „everywhere“, tedy všude. V oblasti jazykové vybavenosti mají tedy Češi rozhodně co dohánět. Mnoho zaměstnanců státní správy je a snad i bude studenty oboru sociální pedagogika a je dobře, že součástí studia je cizí jazyk.

Dílčí závěr:

Hypotéza, že ekonomičtí imigranti nemají zájem učit se český jazyk, se nepotvrdila. Alespoň částečnou znalost jazyka uvedlo 83,3% dotázaných ekonomických imigrantů. Polovina respondentů měla ovšem pocit, že jsou negativně hodnoceni na základě nedokonalosti svého projevu v češtině.

Domněnka, že imigranti se setkávají s diskriminací, xenofobií nebo rasismem ze strany většinové společnosti, se bohužel potvrdila. Polovina dotazovaných odpověděla, že se v České republice setkala s diskriminačním nebo rasistickým chováním.

Hodnocení jazykové vybavenosti české společnosti očima cizinců nedopadlo příliš pozitivně. Imigranti si stěžují na neznalost anglického jazyka, který je v dnešní době považován za celosvětově rozšířený a velmi používaný. Nemohu objektivně posoudit, nakolik byl tento výsledek ovlivněn prováděním průzkumu pouze ve městě Brně. Je možné se domnívat, že v hlavním městě by byla situace lepší a naopak v jiných regionech ještě horší.

Třetí část dotazníku – popis a hodnocení ČR očima imigrantů

14. Prosím ohodnot'te body 5 až 1 následující situace v ČR.

Cizinci měli ohodnotit různé každodenní situace. Tato otázka byla rozdělena do pěti bodů a odpovědí byla čísla škály od 5 do 1. Číslovky byly vysvětleny v úvodu otázky, aby byly srozumitelné a znamenaly následující: 5 – velmi dobré, 4 – dobré, 3 - průměr/neutrální, 2 - špatné, 1 – velmi špatné.

a) Přístup personálu k cizincům v obchodech.

Největší počet dotazovaných, celkem 23, zvolilo odpověď 3 - neutrální. Celkový průměr odpovědí je 3,25, což znamená, že dotázaní ekonomičtí imigranti hodnotí přístup personálu v obchodech jako průměrný/neutrální.

b) Přístup personálu k cizincům v restauracích.

Nejčastější odpovědí byla 4 – velmi dobré a celkový průměr tvořil 3,53. Hodnocení přístupu personálu v restauracích bylo tedy lepší než v obchodech. Lze se domnívat, že je to z důvodu obvykle lepší jazykové vybavenosti personálu v restauračních službách, nebo záměrného příjemného vystupování personálu za účelem vyššího spropitného.

c) Přístup personálu k cizincům na úřadech/policii.

Zde byly odpovědi nelichotivé, nejčastěji (v 17 případech) padlo číslo 2, tj. nejvíce z dotazovaných mělo pocit špatného zacházení na českých úřadech a policii, celkový průměr odpovědí byl pouhých 2,55.

d) Pomoc cizincům od lidí na ulici.

Zajímavé je srovnání přístupu k cizincům od pracovníků státní správy a pomoci od běžných občanů v každodenním životě. I když lidé na ulici pomáhají nezištně a u státní správy jde o službu placenou státem, běžní občané byli hodnoceni lépe. Dosáhli celkového průměru odpovědí 3,18 a nejfrekventovanější odpovědí bylo číslo 3.

e) Atmosféra v práci.

Ekonomičtí migranti měli možnost ohodnotit celkovou atmosféru při práci v České republice. Většina z nich pracuje ve smíšených kolektivech, kde se vyskytují i Češi. Odpovědi na tuto otázku byly zdaleka nejvyšší, kralovala čísla 4 a 5 a celkový průměr činil úctyhodných 4,1.

Z odpovědí můžeme jasně vidět, že cizinci vidí značné rezervy v chování Čechů vůči nim. Nejlépe z daných kritérií imigranti hodnotili atmosféru v práci (v ČR), kterou označili za dobrou (4 z 5 možných bodů). Na dalším místě byl přístup personálu k cizincům v restauracích, těsně následovaný přístupem k cizincům v obchodech a pomocí lidí cizincům na ulici. Odpovědi na tyto otázky se pohybovaly okolo hodnocení číslem 3 – průměrné. Nejhůře dopadlo hodnocení přístupu k cizincům na úřadech a policii. Většina dotázaných jej označila za špatný, což není pěknou vizitkou a orgány české státní správy by měly na tomto přístupu zapracovat.

15. Jak byste popsal/a českou mentalitu?

To, jak cizinci vnímají život v České republice, tedy samotnou podstatu pojmu sociální percepce, lze nejlépe zjistit otevřenými otázkami, a ty tvořily celý zbytek dotazníku. Na dotaz, jak by cizinci popsal/a českou mentalitu, se sešla řada zajímavých odpovědí. *Nejčastěji padla slova uzavřená, hodná, veselá, a to každé z nich zhruba dvacetkrát.* Všichni dotazovaní Slováci shodně napsali, že česká mentalita je stejná jako jejich. Dále respondenti uvedli, že je pro Čechy typické, že pijí pivo, stěžují si, jsou praktičtí a šikovní, využijí každou příležitost, všechno jim moc trvá a jsou kulturním národem.

Několik respondentů se na tuto otázku rozepsalo podrobněji. Jedna Francouzka uvedla, že Čechy vidí jako klidný nikdy neprotestující národ, který následuje daná pravidla a je dobře organizován. Poznamenala také, že se Češi dle ní nezajímají o druhé.

Japonka odpověděla, že Češi mají dlouhý jazyk (zřejmě myslí, že hodně mluví), jsou konzervativní, milují poslech a zpěv retro písní, jsou kritičtí, ale hodní ke svým přátelům.

Muž z Bosny a Hercegoviny o Čechách napsal, že rádi čekají ve frontách a ještě si nevyvinuli logické myšlení v praxi. Každopádně českou mentalitu hodnotí jako velmi přátelskou s ochotou pomáhat.

Angličan uvedl, že Češi jsou směsicí extrémů. V některých situacích jsou velmi přátelští a milí, jindy naopak velmi uzavření. Čechy vidí jako velmi upřímné, ale tuto vlastnost nepocítuje u mladé generace. Uvedl také, že za dobu svého pobytu v ČR vidí velký vliv západních kultur na Čechy. U mladé generace cítí větší přátelskost k cizincům díky cestování, zatímco starší Čechy hodnotí jako odměřené vůči cizincům.

Jiný Angličan (označil sám sebe za Skota) se rozepsal o tom, že Češi jsou velmi orientovaní na pravidla a dělají pouze věci, které jsou nutné a jsou od nich očekávány. Například se budou držet daných instrukcí, ale neudělají nic víc, než je nutné a nebudou aktivně navrhnout zlepšení. Chtějí, aby lidé na letišti donesli svá zavazadla k odbavení, ale neposkytnou žádný vozík, abyste to mohl provést. Musíte si o něj říci.

Polák prohlásil, že Češi jsou liberální, ale i trochu xenofobní a nemají rádi změny. Když už ale člověk získá jejich důvěru, jsou nejlepšími přáteli na světě.

Američan uvedl, že Češi mají chatrnou morálku a cit pro etiku. Myslí jen na svůj vlastní prospěch.

Z těchto podrobnějších odpovědí můžeme vyčíst, že národnost velmi ovlivňuje odpovědi respondentů, kteří promítají vlastní zkušenosti a výchovu do hodnocení ostatních. Nutno říci, že na každé odpovědi byla trocha pravdy a výsledky rozhodně stojí za zamyšlení.

16. Co jste si o Česku myslel/a, než jste sem přijel/a?

Odpovědi na otázky 16. a 17. budu porovnávat navzájem, protože chci zjistit, zdali nynější názory respondentů na ČR odpovídají jejich původním představám.

Než dotazovaní cizinci přijeli do ČR, považovali ji, ve 20 případech z 60 vyplněných dotazníků, za běžnou součást Evropské unie, tedy zemi s evropským standardem. Slováci svorně odpověděli, že očekávali totéž, co doma. Devět ze čtrnácti zúčastněných Ukrajinců, kteří byli součástí průzkumu, očekávali lepší životní úroveň než ve své rodné zemi a více pracovních příležitostí. Jako zemi s krásnou architekturou a tradicemi Česko označilo 6 respondentů, dva z nich konkrétně zmínili krásy Prahy. Sedm mužů uvedlo dobré a levné pivo a tři muži krásné ženy. Je vidět, že české pivo je v zahraničí proslavené. Žádná podobná odpověď ovšem nepadla u žen. Jako součást východního bloku a postkomunistickou zemi podobou Rusku viděli ČR čtyři dotazovaní. Padly i odpovědi: hokej, automobily Škoda, šedé budovy a Jágr.

Deset respondentů nemělo před příjezdem do ČR přesnou představu o naší zemi. Dominovali mezi nimi lidé ze západní Evropy, především z Francie, Anglie a Holandska.

17. Co si myslíte nyní?

Napříč národy panoval pozitivní ohlas a respondenti označili život v Česku za dobrý, pěkný, pohodlný, bezpečný. V tomto duchu se vyjádřilo 62% respondentů, konkrétně 37 osob. Čtyři lidé již ČR považují za svůj domov. Cizinci konkrétně chválili naše pivo (v šesti případech), kvalitní hromadnou dopravu a pěkné ženy. Pozitivně byl hodnocen vřelý vztah Čechů ke svým přátelům a rodině.

Z negativních věcí byla nejčastěji jmenována politika a mnoho věcí k nápravě (7 respondentů). Šest lidí z chudších zemí (Ukrajina, Rumunsko) si stěžovalo, že tu není tolik pracovních příležitostí, jak očekávali a mzdy jsou vzhledem k nákladům na bydlení vysoké. Také byl jmenován doslova „úděsný“ zákaznický servis, pití piva ve velkém množství, špatný fotbal a neznalost cizích jazyků u Čechů. Jeden Portugalec uvedl, že je v Česku zima.

Při pročitání výsledků vyšlo najevo, že kupodivu více negativních odpovědí přišlo od osob z chudších zemí. Dalo by se očekávat, že právě je potěší vyšší životní standard, ale nebylo tomu tak. Lidé ze zemí západní Evropy s kritikou hodnotili především špatný stav veřejných financí a politickou situaci, ale celkově byly jejich odpovědi více pozitivně laděny.

Názory před příjezdem

*Příjemná, pěkná země
s evropským standardem,
množstvím piva, hokeje, špatnou
politikou a mnoha oblastmi ke
zlepšení.*

Názory nyní

*Země s evropským standardem,
pěknou architekturou, dobrým
pivem, krásnými ženami, hokejem,
se známkami komunistické
minulosti.*

18. Chtěl/a byste něco dodat?

Poslední otázka dala prostor k vyjádření osobních postřehů. Názory jsou to zajímavé a mnoho věcí v nich je jistě pravdivých. Někdy je dobré podívat se na vlastní národ zvenčí očima někoho jiného a zamyslet se nad možnostmi zlepšení.

Jeden muž z Bosny napsal, že netušil, že na českém území bývala dříve silná říše a že nám závidí zachovalé historické stavby. Také nevěděl, že z Česka pochází tolik vynálezů. Upřímně se však domnívá, že nás období komunismu vrátilo do středověku, ovšem nyní se zase necháme příliš ovlivňovat reklamou, televizí a konzumní společností. Jako příklad uvedl přeplněná parkoviště u nákupních center o víkendech a 4 druhy talentových soutěží v jednom čase v televizi.

Angličan, který v Česku žije pět let, uvedl, že se mu život zde líbí. Dříve o naší zemi přemýšlel jako o méně vyvinuté, ale zjistil, že tomu tak ve skutečnosti není. Byl překvapen, kolik cizinců se v Brně nachází. I když se domnívá, že v Česku rasismus zřejmě existuje, sám se s ním nikdy nesetkal.

Mladý Švéd prohlásil, že atmosféra v Česku je uvolněná v porovnání s jeho rodnou zemí. Myslí si ovšem, že máme příliš mnoho heren a barů. Češtinu označil za velmi složitou řeč a jeho původní představa byla, že zde více lidí umí cizí jazyky. Aby se Češi naučili lépe anglicky, navrhuje přestat dabovat tolik programů v televizi.

Jiný Švéd poznamenal, že Česká republika je v zahraničí nedoceněna a zahalena tajemstvím. Jsou tu přátelští lidé a obecně příjemná atmosféra.

Pohled polskýmá očima zněl takto: „Celkově bych řekl, že Češi mají soudnost, to se týká hlavně oblékání, neradi vyčnívají z řady. Nejsou agresivní, spíše introvertní a praktičtí. Dříve jsem předpokládal určitý druh nepřátelství a zášť vůči nám Polákům, na základě historických událostí, ale setkal jsem se zatím pouze s opakem. Češi jsou příjemnými společníky. To, že jsem se od začátku snažil dorozumívat česky a také byl obklopen jinými cizinci, zřejmě způsobilo, že mám pouze dobré zkušenosti.“

Jeho polský kolega ještě poznamenal: „Česko považuji za zemi liberální a plnou paradoxů. Přesto, že mé hodnocení je možná trochu přísné, chtěl bych říci, že můj názor na Polsko je daleko horší. Neumíte si představit, jak těžký by byl život pro Čecha v Polsku, daleko těžší než život Poláka v Česku.“

Brit poznamenal, že až na několik málo výjimek, považuje Čechy za velmi špatné řidiče, kteří nechápou, jak nebezpečné a zbytečné je jejich agresivní řízení. Uvítal by v řízení klidnější přístup. I kdyby byl Čechem a ne cizincem, náš servis by považoval za velmi špatný.

No a konečně několik mužů využilo prostor k vyjádření dalších názorů pro pochvalu českého piva, které považují za výborné.

Dílčí závěr:

Hypotéza, že názory cizinců na ČR jsou nyní pozitivnější než jejich představy před příjezdem, se potvrdila. 20 respondentů uvedlo pozitivní názor na ČR před příjezdem do země a 37 v současné době. Z odpovědí také vyplývá, že názory před a po příjezdu do ČR se v mnoha ohledech lišily. Před příjezdem mnozí Česko považovali za zemi s pozůstatky po komunistickém režimu. Nyní označují naši zemi za pěknou ovšem s nedostatkem pracovních míst a špatnou politickou situací. Negativněji Česko hodnotili lidé z chudších zemí, převážně z Ukrajiny.

Chváleny byly především: pěkná architektura, pivo, hokej, hezké ženy, kvalitní hromadná doprava a přátelský přístup Čechů.

Negativně byly hodnoceny: politika v ČR, špatná úroveň služeb a jazyková vybavenost obyvatelstva, málo pracovních příležitostí, riskantní řízení automobilů a velké množství heren.

Česká mentalita byla popsána jako uzavřená, hodná, přátelská a veselá. Češi jsou očima cizinců hodnoceni jako šikovní a upovídaní. Podle ekonomických imigrantů si rádi stěžujeme a pijeme pivo.

Ze srovnání každodenních situací vyplynulo, že cizinci nejlépe hodnotili atmosféru v práci (v ČR), dále se umístil přístup personálu k cizincům v restauracích, následovaný přístupem k cizincům v obchodech a pomocí lidí cizincům na ulici. Nejhůře dopadlo hodnocení přístupu k cizincům na úřadech a policii.

Závěr

V roce 1989 se otevřely české hranice a v roce 2004 se Česká republika stala členským státem Evropské unie. Obě tyto události zásadně ovlivnily naši společnost. V ČR přibývá imigrantů, a to především těch ekonomických. Je třeba si zvykat na globální smíšenou společnost a nacházet prostředky ke vzájemnému soužití. Mohly by jimi být kvalitnější právní normy ošetřující otázky diskriminace, rasismu a národnostních menšin, dále pak nové přístupy k přistěhovalcům či jejich dětem ve školství, programy pro začleňování minorit a podporu jejich zaměstnanosti.

Obecně je migrace do nového prostředí považována za velmi závažný akt, hluboce zasahující do života člověka. Pro imigranta znamená značný stres a vysoké nároky na adaptaci a zajištění všech důležitých formalit, bydlení, práce i každodenních záležitostí. Důležitý je zde zájem imigranta, ale i připravenost společnosti.

Dospěla jsem k závěru, že česká společnost by se měla vydat směrem otevřenosti a spolupráce, aby se minimalizovaly problémy při začleňování cizinců. Jak vyplynulo z mého malého dotazníkového průzkumu, většina ekonomických imigrantů v ČR se v podstatě shodla na tom, s jakými problémy se v naší zemi setkávají. Nejčastěji uvedli neochotu Čechů, jak ve státních institucích, tak v běžném životě, neznalost jazyků, a to i na takových místech, jako je cizinecká policie. Pro imigranty je samozřejmě velmi těžké ihned po příjezdu ovládat češtinu, proto je nutné mít možnost použití jiného jazyka. Dále se potýkají se složitostí češtiny a navíc náš stát neposkytuje téměř žádné jazykové kurzy zdarma.

Mezi cíle české společnosti při začleňování minorit a ekonomických imigrantů by tedy mělo patřit zejména:

- Zlepšení znalostí cizích jazyků, právních norem a problémů minorit u pracovníků státní správy, kteří se s imigranty setkávají. Tohoto lze dosáhnout částečně i díky vysokoškolskému studiu sociální pedagogiky.
- Poskytnutí jazykových kurzů češtiny pro cizince, a to formou dotací či celých programů hrazených státem.
- Zajištění adekvátního vzdělání všem občanům bez rozdílu rasy či vyznání.

- Přísnými postihy rasismu a diskriminace v naší společnosti. Jak dnes víme z praxe, bohužel je náš soudní aparát v mnoha případech příliš pomalý a nedokonalý.
- Rovnoprávný přístup k pracovním příležitostem pro všechny.
- Osvětou při začleňování minorit v médiích i běžném životě. Ukázkou, že například vietnamští přistěhovalci jsou také plnohodnotnými občany a obohacují naši společnost.
- Podpora programů na rozvoj a udržení tradic minorit a migrantů.
- Zjednodušení procesů vyřizování žádostí cizinců o pobyt v ČR a pracovních povolení.
- Cesta může vést i přes tzv. „pozitivní diskriminaci“, tj. zadáním kvót, kolik zástupců minorit má být například v médiích, politice či ve školách.
- **Celkově pozitivnější přístup obyvatelstva k minoritám a imigrantům, ochota pomáhat a spolupracovat.**

Čechům obecně bohužel chybí optimismus. Jak výstižně uvedla jedna respondentka v průzkumu: „People here should smile more and be more polite. Life is not so bad.“ („Lidé by se tu měli smát více a být zdvořilejší. Život není zase tak špatný.“) Je na čase přejít od neustálého poukazování na špatné věci k jejich skutečné nápravě. Přejít od slov k činům a stát se opravdovou součástí globalizované Evropské unie.

Resumé

Míšení národů je fenoménem dnešní doby. Globalizace prostupuje všemi stránkami našeho života. Kromě národnostních menšin, které v České republice žijí stovky let, se setkáváme se čím dál častěji s přistěhovalci. Největší část z nich tvoří ekonomičtí migranti – lidé, přicházející do ČR za prací. Soužití s lidmi odlišných kultur může být mnohdy problematické.

V první kapitole najdeme odpovědi na otázky, co je to národnostní menšina, migrant, azylant a jaké druhy pobytů v ČR existují.

Ve druhé kapitole vymezují českou a mezinárodní legislativu vztahující se k problematice menšin. Vyjmenovávám nejdůležitější právní zdroje pro jejich ochranu, dále předpisy vztahující se k rasismu a diskriminaci.

Ve třetí kapitole se dočtete, jaký byl historický vývoj menšin na našem území, jaký je jejich současný stav a naleznete informace o minoritách s největším zastoupením v naší společnosti.

Čtvrtá kapitola popisuje možnosti využití sociální pedagogiky při integraci migrantů v České republice, především se zaměřuje na školství a státní správu.

V páté kapitole najdeme vysvětlení pojmů, jako jsou stereotypy, předsudky, xenofobie, intolerance a rasismus.

Šestá kapitola blíže rozvíjí problematiku minorit a uvádí nejčastější druhy diskriminace.

V závěrečné sedmé kapitole je popsáno provedené dotazníkové šetření, vyhodnocení a popis jeho výsledků.

Tato práce by měla sloužit ke shrnutí údajů o minoritách a migračních v České republice a nastínění možností zlepšení soužití v multikulturní společnosti.

Anotace

Migrace obyvatelstva a globalizace jsou projevy dnešní doby, které s sebou nesou mnoho pozitiv i negativ. Pozornost této bakalářské práce je věnována právní legislativě vztahující se k problematice menšin v ČR a EU, funkci státní správy v oblasti začleňování cizinců. Velký prostor je vyhrazen konkrétním pojmům, jako jsou diskriminace a rasismus. Rozsáhlejší části jsou věnovány ekonomickým imigrantům a dotazníkovému průzkumu mezi nimi. Další části přinášejí základní informace o historickém a současném vývoji menšin.

Klíčová slova

Menšiny, ekonomičtí migranti, legislativa, politika menšin, národnost, rasismus, diskriminace, začleňování menšin.

Annotation

Migration and globalization are manifestations of our time. They carry a lot of positives and negatives. In this thesis the attention is devoted to the legal legislation relating to the issue of minorities in the Czech Republic and the EU, and to the function of government in the integration of foreigners. There is a large area covering specific terms, such as discrimination and racism. Extensive sections were devoted to economic migrants and a questionnaire survey among them. Other sections provide basic information about historical and current development of minorities.

Keywords

Minorities, economic migrants, legislation, politics, minorities, ethnicity, racism, discrimination, inclusion of minorities.

Použitá literatura a internetové zdroje:

Ústava České republiky, 2. vydání, ARIES, v.o.s. Ostrava, bez vřočení, 80-901736-5-9.

Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

Zákon č. 2/1993 Sb., Listina práv a svobod.

Bible, Denní motlitba církve, Lekcionář 2, Karmelitánské nakladatelství, 2005, ISBN 978-80-7192-687-0.

Gabal I. a kolektiv, Etnické menšiny ve střední Evropě, G plus G, Praha, 1999, ISBN 80-86103-23-4.

Harding-Esch E., Riley P., Bilingvní rodina, Portál, Praha, 2008, ISBN 978-80-7367-358-1.

Hayesová, N., Základy sociální psychologie, Portál, Praha, 2009, ISBN 978-80-7367-639-1.

Kolektiv autorů Rady vlády pro národnostní menšiny, Report on the situation of national minorities in the Czech Republic in 2003, vydalo Office of the Government of the Czech Republic, 2004.

Kraus, B., Základy sociální pedagogiky, Praha, Portál, 2008, ISBN 978-80-7367-383-3.

Marada R., Binková P., Etnická různost a občanská jednota, nakladatelství Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006, ISBN 80-7325-111-6.

Niessen J., Rozmanitost a soudržnost: nové úkoly v oblasti integrace imigrantů a menšin, Vydavatelství Rady Evropy, 2000, ISBN 92-871-4345-5.

Sedláček M., Národnostní menšiny a jejich sdružení v Jihomoravském kraji 2005, vydal Krajský úřad Jihomoravského kraje, 2005, ISBN 80-239-6381-3.

Smékal V., Podpora optimálního rozvoje osobnosti dětí z prostředí minorit, vydavatelství Barrister & Principal, 2003, ISBN 80-85947-82-X.

Šišková T., Menšiny a migranti v České republice, Portál, 2001, ISBN 80-7178-648-9.

Český statistický úřad <http://www.czso.cz/>

Portál veřejné správy České republiky http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/6966/place

OSN Praha <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/>

Poradna pro občanství, občanská a lidská práva

<http://cizinci.poradna-prava.cz/home.html>

Wikipedie www.wikipedia.org

Aktuálně.cz <http://aktualne.centrum.cz/domaci/spolecnost/clanek.phtml?id=685193>

Stránky pro cizince hledající zaměstnání v ČR www.expats.cz

Seznam příloh:

Příloha číslo 1 - Dotazník, česká verze

Příloha číslo 2 - Dotazník, anglická verze

Dotazník

Dobrý den,

jmenuji se Kamila Havlíčková. Studuji sociální pedagogiku na Institutu mezioborových studií při Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně a jako součást mé bakalářské práce provádím menší průzkum. Protože mým tématem je *Sociální percepce národnostních menšin a mezinárodních migrantů v České republice*, ráda bych znala Váš názor na život v naší zemi. Dotazník je anonymní a získaná data budou užita výhradně ke studijním účelům.

Níže naleznete několik otázek. Označte, prosím, Vaši odpověď křížkem nebo v elektronické podobě barvou (příklad).

Předem Vám děkuji za Váš čas a pomoc.

.....

1) Pohlaví :

Muž

Žena

2) Věk :

18 – 30

31 – 40

41 – 50

51 – 60

61 a více

3) Nejvyšší dosažené vzdělání :

Základní

Střední bez maturity/vyučen

Střední s maturitou

Vyšší odborné/ bakalářské

Vysokoškolské

4) Na jaké pozici v současné době pracujete?

Student/ka

Řadový pracovník/pracovnice

Řídící pracovník/pracovnice

Jiné - prosím popsat (stručně): _____

5) Národnost

(prosím napsat): _____

6) Co bylo důvodem k Vašemu příchodu do ČR?

Studium

Práce

Český partner

Jiné - prosím popsat (stručně) _____

7) Jak dlouhou dobu jste v České republice?

Méně než rok

1-2 roky

Více (prosím, napište počet let) _____

8) Plánujete zde v příštích 2 letech zůstat nebo se vrátit do vaší rodné země?

ČR

Rodná země

9) Pokud plánujete zůstat, jak byste přijal/a, kdyby se i někteří Vaši příbuzní anebo známí přistěhovali do České republiky ?

Kladně

Záporně

Nevím

10) Mluvíte česky?

Vůbec ne

Málo

Dobře

11) Máte pocit, že Vás Češi soudí negativně pro neznalost jazyka?

Ano

Ne

12) Zažil/a jste v ČR nějakou situaci s diskriminačním, xenofobním anebo rasistickým podtextem?

Ano

Ne

13) Měl/a jste někdy problém s komunikací v anglickém jazyce:

Na úřadech/policii

V restauraci

V obchodech

Jinde (kde?) _____

14) Prosím ohodnoťte body 5 až 1 následující situace v ČR.

5 velmi dobré, 4 dobré, 3 průměr/neutrální, 2 špatné, 1 velmi špatné

a) Přístup personálu k cizincům v obchodech _____

b) Přístup personálu k cizincům v restauracích _____

c) Přístup personálu k cizincům na úřadech/policii _____

d) Pomoc cizincům od lidí na ulici _____

e) Atmosféra v práci _____

15) Jak byste popsal/a českou mentalitu:

16) Co jste si o Česku myslel/a, než jste sem přijel/a?

17) Co si myslíte nyní?

18) Chtěl/a byste ještě něco dodat?

Research

Hello!

My name is Kamila Havlíčková. I have been studying Social education at Tomas Bata University in Zlin and as a part of my final exam I should make a small research. Because my topic is *Social perception of minorities and immigrants in the Czech Republic*, I would like to know your opinion on your life in the Czech Republic. This research is anonymous and results will be used for study purposes only.

Below you can see a couple of questions. Please fill in your answers by an "X" or by a colour in a box (an example).

Thank you very much and have a good day!

.....

1) Sex:

Male

Female

2) Age:

18-30

31-40

41-50

51-60

61 and more

3) Your education level:

Ground school

Vocational

Secondary school

Bachelor degree

Master's / Engineer degree

4) What is your current job position?

Student

Employee

Manager or executive

Other (please specify) _____

5) Your nationality

6) What was your reason for coming to the Czech Republic?

Studies

Job

A Czech partner

Other (please specify) _____

7) How long have you been in the Czech Republic?

Less than 1 year

1-2 years

More (write how many years) _____

8) Do you plan to stay here or go back to your home country in next 2 years?

Here

Home country

9) If you plan to stay here, would you appreciate if some of your friends or family members would move to Czech Republic too?

Yes

No

I don't know

10) Do you speak Czech?

Not at all

A little

Quite good

11) Do you think that Czechs judge you negatively for not speaking Czech?

Yes

No

12) Have you experienced any situation with racism or discrimination in CZ?

Yes

No

13) Did you ever have problem with using English at:

Police/any office

In a restaurant

In a shop

Somewhere else _____

14) Please give points from 5 to 1 to various situations in the Czech Republic described below.

5 very good , 4 good, 3 average, 2 bad, 1 very bad

a) Treatment of foreign customers in shops _____

b) Treatment of foreign customers in restaurants _____

c) Treatment of foreign customers on offices/police _____

d) Help to foreigners by the people on the streets _____

e) Atmosphere at work _____

15) How would you describe Czech mentality?

16) What had you thought about the Czech Republic before you came here?

17) What do you think now?

18) Would you like to add any more comments?
